

CULTUURHISTORISCH WAARDEVOLLE BEOUWING IN DE GEMEENTE TEN BOER

Oktober 2017

BOE
GEMEENTE TEN BOER

INHOUD

1. Inleiding	p 4
2. Niveaus van bescherming	p 7
3. waarderingscriteria	p 10
4. Landschap	p 11
ruimtelijke structuur	
beschrijving	
ontwikkelingen tussen 1900 en heden	
klei-industrie	
karakteristieke structuren	
5. Dorpen	p 19
Lellens	p 20
Ten Post	p 26
Winneweer	p 34
Wittewierum	p 40
Woltersum	p 44
Ten Boer	p 50
St Annen	p 60
Thesinge	p 66
Garmerwolde	p 74
literatuuropgave en verklarende woordenlijst	p 82
Bijlagen	p 84

1. Inleiding

Dit rapport vormt de weerslag van de inventarisatie en waardering van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in de gemeente Ten Boer. Deze inventarisatie en selectie is uitgevoerd door Libau in samenwerking met de Gemeente Ten Boer.

Aanleiding

De directe aanleiding voor de gemeenten om het gebouwde erfgoed nader in beeld te brengen en over te gaan tot de selectie van karakteristieke bebouwing vormt de bedreiging van het gebouwde erfgoed door gaswinning gerelateerde bevingen. Doordat veel panden te kampen hebben met mijnbouwschade komt op het aardbevingsgebied een grote versterkings- en sloop of vervangende nieuwbouw opgave af. Om er voor te zorgen dat de dorpen mooi en leefbaar blijven, worden de waardevolle structuren (zoals historische routes), ensembles (buurten of reeksen panden met een sterke ruimtelijke samenhang en eigen identiteit) en karakteristieke en beeldbepalende panden in beeld gebracht. Om een proactieve rol te kunnen spelen met betrekking tot behoud van de cultuurhistorische

en omgevingskwaliteit, zet de gemeente nu in op een gemeentebrede inventarisatie en selectie van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing. Dit biedt duidelijkheid vooraf, zowel richting de eigenaren als de andere partijen die bij de genoemde (versterkings)opgaven betrokken zijn, en voorkomt dat de gemeente slechts ad hoc en per individuele casus kan reageren op de ontwikkelingen. Daarnaast wordt vanuit de samenleving een groeiende belangstelling gesignaleerd voor – en een roep om – bescherming van cultureel erfgoed als drager van lokale identiteit.

Doel

Op basis van de gesignaleerde waarden op object, ensemble en dorpsniveau wordt door de gemeente ruimtelijk kwaliteitsbeleid geformuleerd hoe om kan worden gegaan met de opgave voor versterking, sloop of vervangende nieuwbouw.

Pilot

De opgave is gestart met een pilot met de dorpen in de eerste risicocontour (pga), namelijk Ten Post, Lellens, Winneweer en Wittewierum. In dit gebied zijn de waarden van de gebouwde omgeving in beeld gebracht. De pilot biedt de kans om de structuren, ensembles en karakteristieke panden nog eens tegen het licht te houden en aan te vullen met inbreng van dorpsbewoners. De eerste conceptlijst met waardevolle bebouwing in Ten Post, Lellens, Winneweer en Wittewierum is in februari 2017 besproken met de eigenaren en bewoners.

Buitengebied

Vanwege de actualisatie van het bestemmingsplan voor het buitengebied van de gemeente Ten Boer is een apart traject gevolgd voor de bebouwing in het buitengebied. Uit de inventarisatie van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in het buitengebied is een lijst met 35 objecten geselecteerd. In februari 2017 is deze lijst eveneens besproken met de eigenaren en bewoners. De gemeente heeft besloten om deze objecten de status beeldbepalend te geven in het nieuwe bestemmingsplan buitengebied.

Dorpskernen

Na de inventarisatie in het pilot- en buitengebied is het overige grondgebied van de gemeente geïnventariseerd. Dit betrof de bebouwde kom van de dorpen Garmewolde, Sint Annen, Ten Boer, Thesinge en Woltersum.

Werkwijze

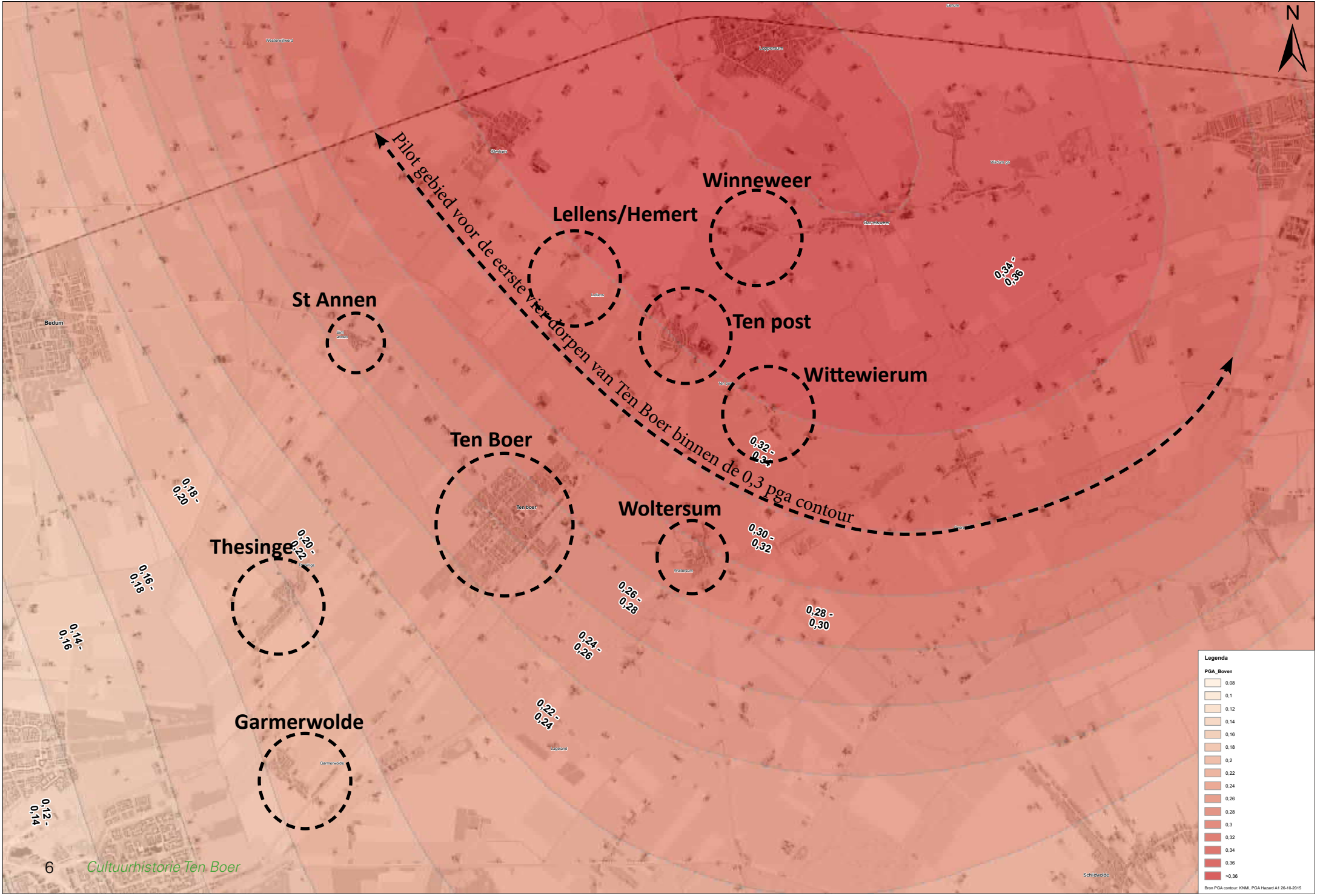
In de gemeente Ten Boer zijn 43 rijksmonumenten aangewezen, waarvan 10 archeologische rijksmonumenten. Ook kent de gemeente één beschermd dorpsgezicht, namelijk Lellens. Vertrekpunt van de inventarisatie is de lijst van objecten van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP). Deze lijst is meer dan twintig jaar geleden

opgesteld ten behoeve van de selectie van rijksmonumenten, en bleek toe te zijn aan herziening. Daarnaast heeft de gemeente de belangrijkste waardevolle structuren en de karakteristieke panden reeds in beeld gebracht. Samen met veldwerk en literatuuronderzoek is de lijst met cultuurhistorisch waardevolle objecten tot stand gekomen.

Door de gemeente is nadrukkelijk ingezet op het betrekken van de bevolking bij het proces van inventarisatie, waardering en selectie. Daartoe is de gemeente verdeeld in drie deelgebieden. Gebied 1 betrof de kernen Ten Post, Lellens, Winneweer en Wittewierum. Gebied 2 de kernen Ten Boer en Woltersum. En gebied 3 de kernen Garmerwolde, Sint Annen en Thesinge. Voor elk van de drie deelgebieden in de gemeente is een werkgroep samengesteld waarin lokale deskundigen afkomstig uit (cultuur-)historische verenigingen, dorpsverenigingen en andere betrokken burgers zitting hadden. Tijdens deze werksessies zijn de objecten nader gepresenteerd en is de mening van de werkgroepleden gevraagd over het al dan niet opnemen van deze objecten op de lijst van karakteristieke panden. Ook zijn de gebieden en ensembles in samenwerking met de werkgroep op een kaart ingetekend.

PGA contouren Ten Boer

Legenda

PGA_Boven	
0.08	
0.1	
0.12	
0.14	
0.16	
0.18	
0.2	
0.22	
0.24	
0.26	
0.28	
0.3	
0.32	
0.34	
0.36	
>0.36	

Bron PGA contour: KNMI, PGA Hazard A1 26-10-2015
Gemeente Groningen, afd. Geo-informatie 2-2016

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de verschillende niveaus van bescherming die zullen worden vastgelegd in het bestemmingsplan. Het gaat hierbij om structuren, karakteristieke objecten en beeldbepalende objecten. Hoofdstuk 3 bevat een omschrijving van de vijf algemeen gehanteerde criteria voor de waardering van gebouwd erfgoed waaraan de bebouwing is getoetst. Deze criteria zijn opgesteld door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Daarna volgt het belangrijkste deel van dit document; de lijst met cultuurhistorisch waardevolle bebouwing. Per dorp worden de reeds aangewezen rijksmonumenten beschreven, de karakteristieke objecten in de kernen en de beeldbepalende objecten in het buitengebied.

2.Niveaus van bescherming

De gemeente Ten Boer heeft een rijke geschiedenis die onder meer tot uiting komt in de gebouwde omgeving. In de gemeente zijn 43 Rijksmonument aangewezen en een beschermd dorpsgezicht. Naast deze monumenten zijn er vele gebouwen die eveneens uiting zijn van de geschiedenis en de ontwikkeling van de dorpen en de identiteit van de gemeente bepalen. Het doel van de inventarisatie van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing in de gemeente Ten Boer is om deze gebouwen en de bestaande waarden in beeld te brengen en er voor te zorgen dat de dorpen mooi en leefbaar blijven. Het is niet de bedoeling gebouwen onder een stolp te zetten, maar juist om ruimte te bieden voor nieuwe kwaliteiten met behoud van waarde.

Er is op meerdere verschillende niveaus naar het gebied gekeken. Ten eerste de ruimtelijke structuren die de basis zijn voor het karakter van het gebied en de dorpen. Daarna naar clusters van gebouwen die in ruimtelijke en/of functionele zin met elkaar verbonden zijn, zoals lintbebouwing of een kerkelijk complex. Tenslotte is op objectniveau naar bebouwing gekeken en zijn karakteristieke en beeldbepalende panden aangewezen.

Deze verschillende niveaus komen ook tot uiting in verschillende gradaties van bescherming in het bestemmingsplan, namelijk structuren, karakteristieke objecten en beeldbepalende objecten. Mogelijk zal in een latere fase gemeentelijke monumenten worden aangewezen. Deze gebouwen zullen worden geselecteerd uit de lijst met karakteristieke en beeldbepalende objecten.

1. Structuren

De ontwikkeling van een dorp of gebied is afleesbaar aan structuren in de bebouwing en het landschap. De ruimtelijke hoofdstructuur bepaalt in grote mate het karakter van een dorp of gebied. De structuren die zijn aangewezen zijn van belang zijn voor de afleesbaarheid van de historische ontwikkeling van een dorp. Het behouden en/of versterken van de bestaande structuur dient het uitgangspunt te zijn bij ontwikkelingen. Bij sloop en/of wijzigingen van een pand binnen een structuur dient te worden herbouwd binnen de karakteristieken van de bestaande structuur.

2. Karakteristieke objecten

Deze gebouwen zijn karakteristiek voor het dorp of het landschap en bepalen mede de identiteit of aanzicht van het gebied. Deze gebouwen zijn belangrijk vanwege bijvoorbeeld de (oorspronkelijke) functie binnen het dorp, de ouderdom, de bouwstijl en/of de opvallende ligging. Zonder vergunning mag het gebouw, geheel of gedeeltelijk, niet gesloopt worden. De cultuurhistorische en/of karakteristieke waarden worden integraal meegenomen bij herstel of versterking van het bestaande pand.

3. Beeldbepalende objecten

Deze gebouwen bepalen mede het aanzicht van het dorp of zijn onderdeel van een structuur die belangrijk is voor het karakter van het dorp of landschap. Beeldbepalende panden zijn van belang voor de stedenbouwkundige of landschappelijke samenhang. Bij de dorpsbeschrijvingen in hoofdstuk 3 zijn deze structuren met beeldbepalende bebouwing weergegeven op de luchtfoto van het betreffende dorp. Bij sloop moet een gebouw worden herbouwd passend binnen de bestaande structuur of plek. De ruimtelijk relevante worden meegenomen bij de inpassing van nieuwbouw.

EEN VOORBEELD VAN ENSEMBLEWAARDEN RIJKSWEG TE TEN POST

Ensemblewaarden:

- rooilijn
- kapvorm
- nokrichting
- hoogte
- straatprofiel

3. Waarderingscriteria

Het object of complex wordt aangemerkt als beeldbepalend / karakteristiek voor de gemeente Ten Boer op grond van de volgende criteria:

Cultuurhistorische waarde, met als leidraad:

- het belang van het object / complex als bijzondere uitdrukking van een lokale culturele, sociaaleconomische, maatschappelijke en/of wetenschappelijke ontwikkeling;
- het belang van het object / complex als uitdrukking van een emotionele band of beleving van de bewoners met het gebied.

Architectuurhistorische waarde, zich uitend in één of meer van de volgende punten:

- het belang van het object / complex voor de geschiedenis van de architectuur van het exterieur;
- het belang van het object / complex voor het oeuvre van een architect, stedenbouwkundige of ontwerper;
- het belang van het object / complex vanwege de esthetische kwaliteiten van het ontwerp;
- het belang van het object / complex vanwege bijzonder materiaalgebruik, detaillering en constructie van het ontwerp (of onderdelen daarvan);
- het belang van het object / complex vanwege het innovatieve karakter als uitdrukking van een technische of typologische ontwikkeling.

Stedenbouwkundig-landschappelijke/ensemble waarde, met als leidraad:

- de betekenis van het object / complex vanwege de situering en de ruimtelijke relaties met de omgeving;
- de betekenis van het object / complex als essentieel onderdeel of representant van een groter geheel, dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en/of stedenbouwkundig-landschappelijk van belang is.

Authenticiteit:

- de betekenis van het object / complex vanwege de authenticiteit van het ontwerp (of onderdelen daarvan);
- het belang van het object / complex in relatie tot de structurele en/of visuele gaafheid van de rurale omgeving of directe omgevingsruimte.

Zeldzaamheid:

- het belang van het object / complex vanwege de architectonische, stedenbouwkundig-landschappelijke, bouwtechnische, typologische en/of functionele zeldzaamheid in de gemeente Ten Boer.

Score

Per criterium kunnen de objecten tot drie punten scoren:

0 punten geen waarde

1 punt aanwezig

2 punten relevant

3 punten specifiek

4.Landschap

Ruimtelijke structuur

Onder de ruimtelijke structuur van een gebied vallen de op dit moment nog zichtbare ruimtelijke kenmerken en structuren zoals wegen, waterlopen, bebouwing en landschap. De huidige structuur van het buitengebied van de gemeente Ten Boer kent een lange geschiedenis. Om deze structuur beter te begrijpen en te kunnen lezen, is kennis van het verleden noodzakelijk.

Beschrijving

Om de veranderingen (genese) van het landschap in de gemeente Ten Boer te plaatsen in een bredere historische en geografische context beginnen we in de laatste ijstijd. In grote stappen gaan we door ruim 11.700 jaar geschiedenis van het Holoceen. In deze periode is het landschap voor een groot deel natuurlijk gevormd en ook door de mens aangepast.

Als we het landschap rond Ten Boer op hoofdlijnen bekijken zien we een zeekleilandschap. Als we op detailniveau kijken vallen er verschillen op. Deze verschillen zien we terug in de verkavelingen. Het gebied valt te verdelen in het wierdenlandschap, met kronkelende wegen en waterlopen aan de oostzijde, en het lager gelegen klei-op-veengebied aan de westzijde. Naast de overgang in oost- en westrichting zien we ook in de noord- en zuidrichting een overgang. Ten Boer ligt precies op de overgang van het veenlandschap in het zuiden naar het kleilandschap in het noorden van de gemeente.

Voor het ontstaan van deze landschappen gaan we eerst een grote stap terug in de tijd naar het begin van het Holoceen. Het Holoceen is het jongste geologische tijdvak na de laatste ijstijd en heeft als kenmerk dat het een relatief gelijkmatig en warm klimaat had. In het begin van deze periode lag Nederland nog niet aan zee. Door het smelten van de poolkappen begon de zeespiegel langzaam te stijgen. De kustlijn kroop steeds verder richting het oosten. In ondergelopen gebieden in het huidige westen en noorden van Nederland ontstond een soort waddenzegebied. Een gebied waar eb en vloed, afzetting van klei en de vorming van kwelders voorkwam. Door het woelen van de zee werd er zand en klei afgezet op deze delen van de kust. Doordat de zee bleef stijgen kwamen deze getijdegebieden steeds verder landinwaarts te liggen. Landschappelijk gezien zijn Noord-Nederland en Noord-Duitsland vergelijkbare gebieden. Rond 8000 jaar voor Christus waren dit laaggelegen gebieden en is er veen

gevormd. Toen de snelheid van de zeespiegelstijging afnam, en de sedimentaanvoer vanuit de zee gelijk bleef, veranderde dit gebied van karakter. Het kreeg een gesloten karakter omdat het hoger kwam te liggen. De afwatering van het gebied achter de kust verliep steeds lastiger. Door de verandering in de waterhuishouding kon hier veengroei ontstaan. Normaal gesproken worden dode planten en struiken afgebroken door bacteriën, schimmels en wormen. Maar wanneer deze plantenresten in een zuurstofarm en nat milieu terecht komen vindt er geen afbraak plaats. Op dat moment kon er veenvorming plaatsvinden.

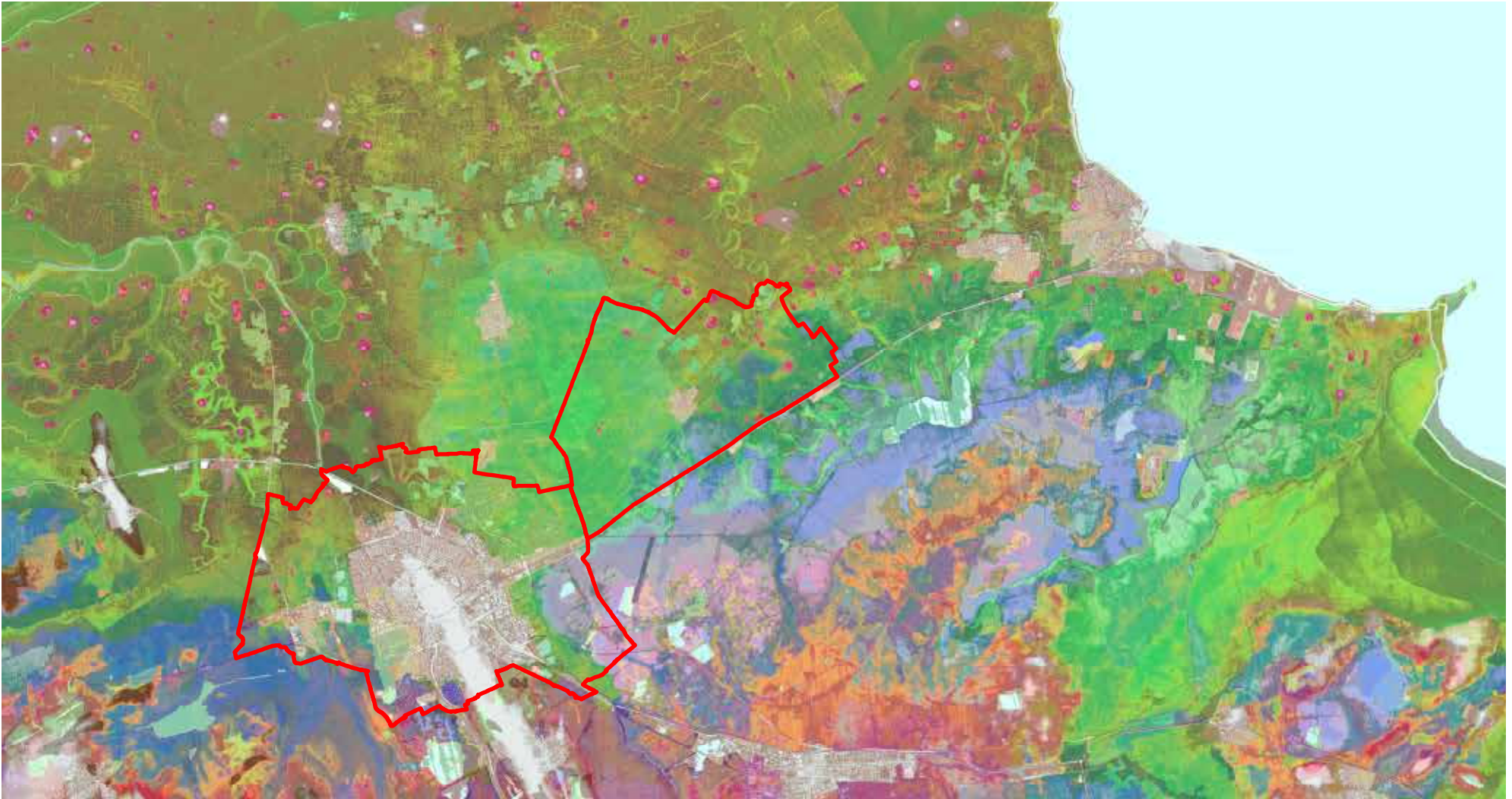
Naast de lage ligging werkte ook de morfologie- ofwel de vorm- van het landschap als sturende factor. Vlakke terreinen zijn gunstiger voor de ontwikkeling van veen omdat het water niet snel wordt afgevoerd. Op een gegeven moment bestond Nederland voor de helft uit veengebieden. Grote delen van Nederland bestonden uit hoogveen. Ook in Noord-Nederland was veel hoogveen aanwezig. Als we kijken naar de regio Groningen en Ten Boer dan lag er aan weerszijden van de stad een veengebied. Het oostelijk veengebied werd voor een groot deel 'De Wolden' genoemd, ook wel centraal Woldgebied. Dit gebied lag hoger dan het veengebied aan de westzijde van de stad Groningen.

Het buitengebied van Ten Boer, overwegend gebruikt voor veeteelt, hier vanaf de Stadsweg kijkend richting Thessinge

Op de afbeelding hieronder is een bodemkaart van een deel van de provincie Groningen te zien met de gemeentegrenzen van Groningen en Ten Boer. De langwerpige witte (hoog gelegen) vlek in Groningen is de Hondsrug met aan weerszijden paars tot blauw gekleurde delen, de veengebieden. De groene tinten geven de verschillende kleigebieden weer. Het groen/bruine gebied met rode vlekken (wierden) is het wierdenlandschap.

Onder het klei- en veendek, diep in de ondergrond, zit het zand. Het zand was in de oude steentijd ook bewoond geweest. De bewoning van het huidige landschap is begonnen vanaf de oeverwallen. Vanuit het hoge veengebied stroomden kleine afwateringsriviertjes naar de zee. In het westelijke deel van de gemeente Ten Boer liep een aantal stroompjes. Deze stroompjes waren een onderdeel van de Fivel.

Bodemkaart van het plangebied en omgeving

Langs deze riviertjes werd klei afgezet. Deze kleiafzetting langs de riviertjes noemen we een oeverwal. Hierop vond de eerste bewoning plaats. Omdat het water regelmatig hoog stond werden deze plekken opgehoogd. Hierdoor zijn de wierden ontstaan. Binnen de gemeente Ten Boer zien we hier voorbeelden van zoals Woltersum, Wittewierum, Ten Post en Lellens. Deze wierden groeiden in de loop van de jaren qua omvang en hoogte.

Doordat de bevolking groeide ging men op zoek naar nieuwe woongebieden. Vanaf de tiende tot de twaalfde eeuw trokken veel mensen vanuit de omringende kleigebieden naar het hooggelegen Woldgebied. Door menselijk ingrijpen zoals het ontwateren van deze veengebieden veranderde dit landschap sterk. De gebieden gingen oxideren en inklinken waardoor ze lager kwamen te liggen. De aanleg van zeedijken en een veranderende waterhuishouding versterkten het proces van inklinken nog meer. Soms waren er nog dijkdoorbraken en overstromingen maar niet voldoende om grote pakketten klei af te zetten. Daardoor is het gebied tot op vandaag zeer laag gelegen. Zeker toen men in de twaalfde eeuw de Wolddijk ging aanleggen, om het centrale Woldgebied te beschermen, had de zee helemaal geen invloed meer. Als de dijken niet waren aangelegd had de zee haar sedimenten geleidelijk kunnen afzetten en had de hoogtekartaat van Nederland er heel anders uitgezien.

Van het veen is in dit deel van de regio niets meer terug te vinden. De laatste restanten veen die we in Noord-Nederland terugvinden is veelal broekveen. Broek betekent moeras. Broekbossen bevatten elzen, berken en wilgen. Ook ontstond hier rietveen. De restanten van het oude veenlandschap zien we nog terug bij inversieruggen zoals de Kollerijweg in Woltersum, zie de afbeelding hieronder. Het hoogteverschil is daar duidelijk waarneembaar. Wat nu hoog is was vroeger laag. Het riviertje, of zijarm van de Fivel, stroomde ongeveer in het midden van de weg. Het landschap erom heen lag vele meters hoger.

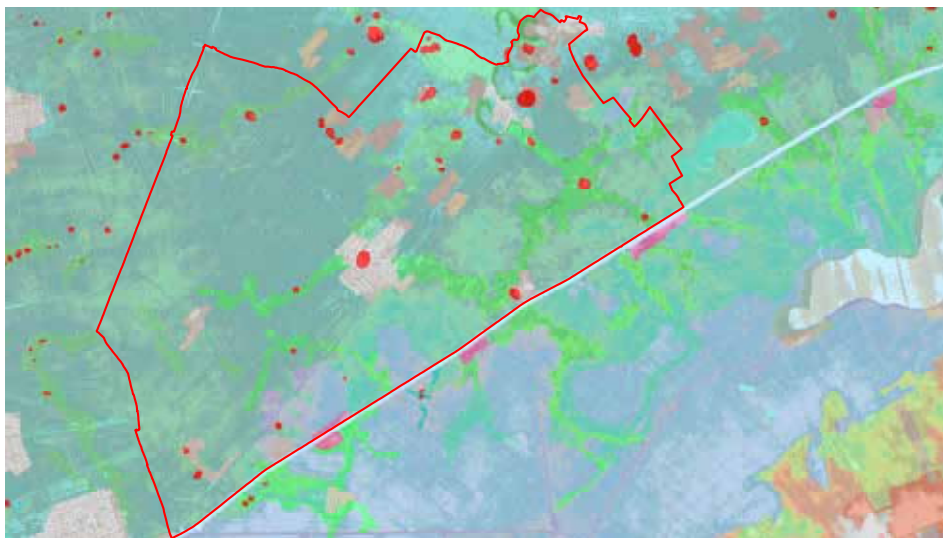
In de tijd dat het veen nog aanwezig was lag de huidige Kollerijweg, toen de loop van de Fivel of een zijtak daarvan, lager dan het omringende landschap. De Fivel is een afwateringsriviertje vanuit het hoger gelegen veengebied naar de Waddenzee. Het veenlandschap lag toen vermoedelijk 2 tot 2,5 meter boven NAP. Nu liggen de weilanden ongeveer 1 tot 1,5 meter beneden NAP. Er is dus een verschil van 3 tot 4 meter. Toen het veen ging inklinken en oxideren kwam de rivierbedding ineens hoger te liggen. Zo zijn de meanderende wegenpatronen in het landschap ontstaan. Dit noemen we de inversie oftewel omkering in het landschap.

De afzetting van klei door de zee was een proces, dat volgens de jongste theorieën pas echt begon na de sluiting van de kustlijnen. Dat wil zeggen na de aanleg van zeedijken in de 12e eeuw. In de dagboeken van Abt Emo van het klooster in Wittewierum wordt hier vaak naar verwezen. In die dagboeken wordt de periode rond de 13e eeuw beschreven. Dijkdoorbraken kenden zowel natuurlijke als menselijke oorzaken. Zo waren er bijvoorbeeld onderlinge vetes tussen verschillende dorpen. Er werden dan bewust dijken doorgestoken. Zodra de zee doorbrak werd het proces van het afzetten van klei in gang gezet. De zee voerde door het woelen van het water vele kleine gronddeeltjes mee die verder landinwaarts, waar de stroming rustiger werd, konden bezinken. Op deze wijze is er eeuwen lang klei afgezet.

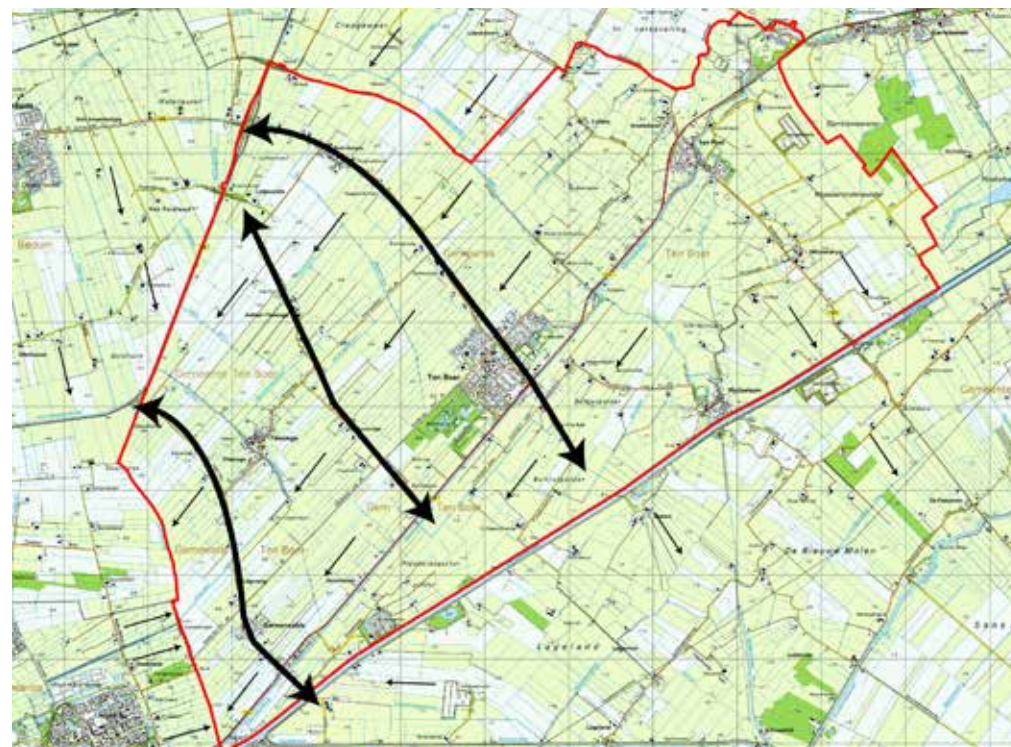
Foto vanaf de Kollerijweg, kijkend richting Ten Post

Op onderstaande afbeelding is de overgang van de verschillende landschapstypen en bewoningsgeschiedenis duidelijk zichtbaar. De rode vlekken (wierden) zijn de eerste permanente bewoningsplekken. Deze liggen allemaal aan de rand van (groene) meanderende inversieruggen. Dit zijn gebieden waar men, toen het veen ging inklinken, goed kon wonen. Het oostelijk deel van de gemeente kent het wierdenlandschap en het westelijk deel het jonge zeeklei-op-veengebied.

Overgang landschapstypen en bewoningsgeschiedenis

Het jonge zeekleigebied was eerder een veengebied. Vanaf de 10e eeuw begonnen de bewoners van het oude zeekleigebied het gebied aan de rand van het hoogveen te ontginnen. Ten Boer lag ook aan de rand van het hoogveen. Langzamerhand werd ook het voormalig veengebied ontgonnen en bewoond. Het landschap was hier in een relatief korte periode veranderd van een veenlandschap naar een kleilandschap. De bewoning van dit relatief jonge gebied ging in fasen. Door het ontwateren ging het gebied steeds verder inzakken en trokken de bewoners steeds verder het veengebied in. Vanaf Ten Boer ging men richting de stad en vanaf de stad trok men richting Ten Boer. De grens ligt sindsdien bij de Zuidwending. Dat is nu de gemeentegrens. De jongste bewoningsas ligt dan ook bij Garmerwolde. In onderstaande afbeelding geven de dikke pijlen de ontginningsassen aan die vanuit Ten Boer richting de stad Groningen het veengebied in gingen. De kleine pijlen geven de verkavelingsrichting aan.

Ontginningsassen en verkavelingsrichting

Ontwikkelingen van het landschap tussen 1900 en heden

Tijdens en vlak na de Tweede Wereldoorlog was het landschap kaler dan daarvoor. Door de inundatie, die vanaf september 1944 tot en met de zomer van 1945 duurde, was de landbouwgrond in dit gebied erg slecht geworden. Door het zoute zeewater zijn ook veel bomen verloren gegaan.

Het landschap heeft een ruilverkaveling ondergaan en kende aan het begin van de twintigste eeuw ook vele akkerbouwgronden. De verhouding tussen akkerbouw en graslanden was in die periode binnen de gemeente Ten Boer ongeveer half om half. Vanaf de achttiende eeuw kon men met behulp van nieuwe technieken meer grond gebruiken als akkerbouwgrond. Door het liberaliseren van de handelspolitiek werden de exportmogelijkheden voor boter, kaas en melk, halverwege de negentiende eeuw, sterk vergroot. De prijzen voor boter waren vele malen hoger en sterker gestegen dan de graanprijzen. Hierdoor zien we een enorme toename van de weidebedrijven

oftewel veeboeren. Evident hieraan is het grondgebruik. Als we het huidig grondgebruik bekijken zien we dat de verhouding sterk is veranderd. Het aandeel grasland is nu ongeveer 85 tot 90% van de landbouwgrond.

Klei-industrie

Kleigaten, tichelland en tichelwerken zijn namen die te maken hebben met kleiverwerkende industrie. Binnen de gemeente Ten Boer speelde dit ook. De kleigebieden in de gemeente zijn niet overal gelijk qua leeftijd en samenstelling, en niet alle kleigronden zijn geschikt voor de steenindustrie. Het afzetten van klei is een gevolg van zeeinbraken. Dicht bij de kust werden de grotere gronddeeltjes afgezet en verder landinwaarts de kleinere gronddelen. Vlak bij de kust zien we meer zandige gronden en iets verder landinwaarts, meestal tegen de grens van de veengronden, de kleigronden waarbij de zwaarste gronden de knipkleigronden zijn. Juist deze knipklei was zeer geschikt voor de kleiverwerkende industrie. De kalkloze klei gaf de stenen en drainagebuizen die ermee werden geproduceerd de herkenbare rode kleur. Vooral de zone tegen de Wolddijk was een gebied wat zich bij uitstek leende voor kleiwinning. Nabij de Westerwijdwerdermaar zien we dan ook vele afgetichelde percelen. Via de Westerwijdwerdermaar kon men het Damsterdiep bereiken en kon de klei per schip worden getransporteerd naar de fabrieken die aan het Damsterdiep stonden.

Ten Boer had aan het Damsterdiep twee steenfabrieken. Steenfabriek De Onderneming te Winneweer, opgericht 1915 door de gebroeders Sprenger, was een steen- en buizenfabriek. Deze fabriek is in 1982 gesloten. De tweede was Steenfabriek Bolhuis te Ten Post. Dit was de eerste gemechaniseerde steenfabriek in de gemeente Ten Boer. De fabriek stond tussen Ten Post en Winneweer aan het Damsterdiep. Het huidige landschap rondom Ten Boer wordt gedomineerd door landbouw. Het gebied dat ook wel het centraal weidegebied wordt genoemd, kent vanwege de grondsoort geen andere invulling dan weilanden.

Steenfabriek 'De onderneming' in Winneweer

Als we de situatie vergelijken met die van rond 1900 dan zijn er twee verschillen die opvallen. Ten eerste is het grondgebruik nu overwegend weiland terwijl dit rond 1900 nog voor de helft uit akkerbouw bestond. Daarnaast heeft de ruilverkaveling en het dempen van sloten in de loop van de jaren de omvang van de percelen sterk vergroot. De verkaveling laat zien in welk type landschap we ons bevinden. De onregelmatige blokverkaveling of mozaïekverkaveling zien we bij het wierdenlandschap, een ouder landschap waar de eerste bewoning op plaatsvond. Daarnaast zien we een rechthoekige- of blokverkaveling bij het klei-op-veenlandschap en als laatste de veenverkaveling. De veenverkaveling heeft een kleidek op veen. Vanaf Ten Boer richting Garmerwolde wordt dit beeld steeds duidelijker. Garmerwolde was de laatste ontginningsas in het veen en was daarmee het laagst gelegen deel in de gemeente. Daarom stonden hier vroeger ook de meeste molens en zien we de meest smalle opstrekken- de verkaveling terug. In onderstaande afbeelding geven de witte gebieden akkerbouw aan en de lichtgroene zijn weilanden. De verkavelingsstructuur en-richting zijn hierop duidelijk te zien. Aan weerszijden van de bewoningsas van Garmerwolde zien we de meest smalle en langgerekte verkaveling. De rode lijn is de huidige gemeentegrens.

Karakteristieke structuren

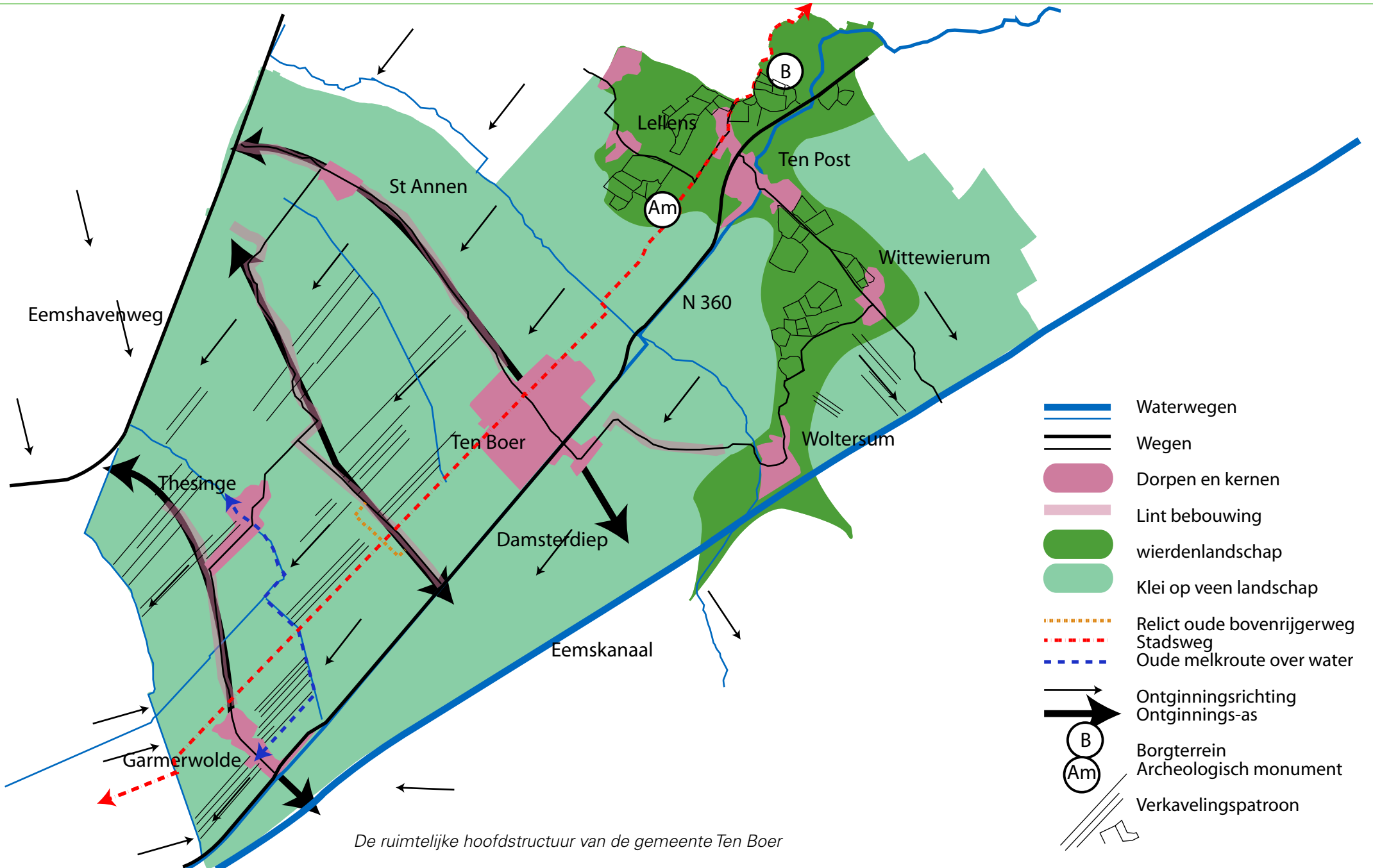
Met karakteristieke structuren bedoelen we zichtbare structuren in het landschap die verwijzen naar de geschiedenis en ontwikkeling van het gebied. Dit kunnen water- en wegenstructuren zijn maar ook bebouwingslinten of bomenrijen. Daarnaast zien we binnen de gemeente ook een verschil in verkavelingsstructuren. Ook dit behoort tot de karakteristieke structuren.

De hoofdinfrastructuur wordt gekenmerkt door lange doorgaande lijnen in west-oostrichting zoals het Eemskanaal, het Damsterdiep en de N360 richting Delfzijl. Een hele oude structuur is de Stadsweg die als belangrijke verbinding in de middeleeuwen de stad verbond met het oostelijk gelegen achterland tot in Duitsland. Deze Stadsweg heeft binnen de gemeente verschillende profielen en aanzichten. Het westelijk deel tussen Groningen en de bebouwde kom van Ten Boer bestaat uit een dijk met sloten aan weerszijden. Deze dijk is deels verhard als fietspad en deels onverhard voor het landbouwverkeer. Dit laatste om de aangrenzende percelen landbouwgrond te kunnen bereiken. De Stadsweg in het dorp Ten Boer en het deel daarvan richting Lellens en Ten Post is een verharde weg. Ten oosten van Ten Post gaat de Stadsweg over in een meanderend profiel, bestaande uit een dijklichaam begroeit met gras met aan weerszijden sloten. Vanaf dit deel is het voormalige borgterrein van Tammingahuisen te bereiken. Het borgterrein bestaat uit twee omgrachte terreinen; vermoedelijk stond de borg op het meest oostelijke terrein. In de jaren negentig van de vorige eeuw is er archeologisch onderzoek gedaan op dit terrein. Hier zijn onder andere scherven gevonden uit de dertiende en veertiende eeuw. Kortom, de Stadsweg is een weg met een rijke historie en momenteel als recreatieve route zeer waardevol.

Daarnaast ligt een aantal wegen in de noord-zuidrichting op de oude ontginningsassen, met hieraan gekoppeld de dorpen. Voorbeelden zijn Boersterweg, Bovenrijgerweg en Lageweg. Veel van de huidige boerderijen langs deze ontginningsassen zijn zeer oude bewoningsplaatsen en hebben in veel gevallen nog kenmerken van oude boerenerven. Deze kenmerken bestaan uit een gracht om het erf of delen daarvan, oude beplanting en in een aantal gevallen oude en karakteristieke bebouwing. In een aantal gevallen zien we daar gave ensembles van, die een bijdrage leveren aan de cultuurhistorische belevingswaarde van dit gebied. Op de plek waar de Stadsweg de Bovenrijgerweg kruist zien we nog een relict van de oude Bovenrijgerweg. Het gaat om een beplante laan in noordelijke richting vanaf de Stadsweg richting de boerderij Bovenrijgerweg 13, een deel midden in de weilanden. Daarom ligt de bebouwing van de Bovenrijgerweg 9, 11 en 13 veel verder het land in ten opzichte van de huidige Bovenrijgerweg.

Een andere landschappelijke structuur is de verkaveling. Binnen het plangebied kunnen we een onderscheid aanbrengen in twee hoofdgroepen. De ene groep behoort bij het wierdenlandschap in het oostelijk deel van de gemeente en het andere deel bij het klei-op-veenlandschap. Deze laatste structuren zien we terug in de smalle opstreckende verkaveling rondom Garmerwolde. De smalle lange kavels doen sterk denken aan een veenverkaveling. Het doel van deze smalle lange kavels was dan ook gelijk, namelijk het sneller afvoeren van het water door de vele sloten. Ooit lag dit land vele meters hoger, maar door ontginning en dus ontwatering is het sterk ingeklonken en daardoor uiteindelijk erg laag komen te liggen. Dit gebied is een deel van het centrale Woldgebied en was omsloten door de Wolddijk. Vanwege de lage ligging stonden hier vroeger vele watermolens die alle kleine poldertjes moesten ontwateren. De Langelandster molen is hiervan nog een mooi voorbeeld. Zowel als molen als qua naam vertelt deze eigenlijk het hele verhaal. Op de plek van deze molen was ook een overslagpunt voor de melkroute die per schip naar de melkfabriek in Garmerwolde ging. Het lag op de melkroute vanaf Ten Post naar Garmerwolde. De blok- of mozaïekverkaveling van het wierdenlandschap zien we terug nabij Woltersum, Ten Post en Lellens. Hier heeft de meandering van de Fivel het landschap gevormd. Dit is nog duidelijk zichtbaar bij de Kollerijweg tussen Woltersum en Wittewierum.

In de afbeelding hiernaast is de ruimtelijke hoofdstructuur van de gemeente Ten Boer te zien. In blauw zijn de waterlopen aangegeven, in zwart de infrastructuur op hoofdlijnen en in roze de woonvlekken en linten. Daarnaast zijn de verschillende landschapstypen en verkavelingsstructuren aangegeven.

De ruimtelijke hoofdstructuur van de gemeente Ten Boer

Damsterdiep met café

Sinds oude tijden vormt Ten Post het kruispunt tussen Wittewierum - oorspronkelijk Wierum en later Witte-wierum naar het witte of grijze habijt van de monniken van het klooster Bloemhof - en de huidige stadsweg. Het paadje langs het diep was toen de hoofdweg.

3.DORPEN

Lellens en Hemert

Ligging

Het pittoreske Lellens is met zijn 100 inwoners één van de kleinere dorpjes in de gemeente. Het dorp heeft geen enkele voorziening, behalve dan de oude hervormde kerk, die ook voor dorpsactiviteiten wordt gebruikt. Lellens heeft zijn naam waarschijnlijk te danken aan de familie Lelle, ooit bewoners van de borg. De eerste vermeldingen van de borg dateren uit de 15e eeuw, aangenomen dat de personen die zich 'to Lellens' noemden hier woonden.

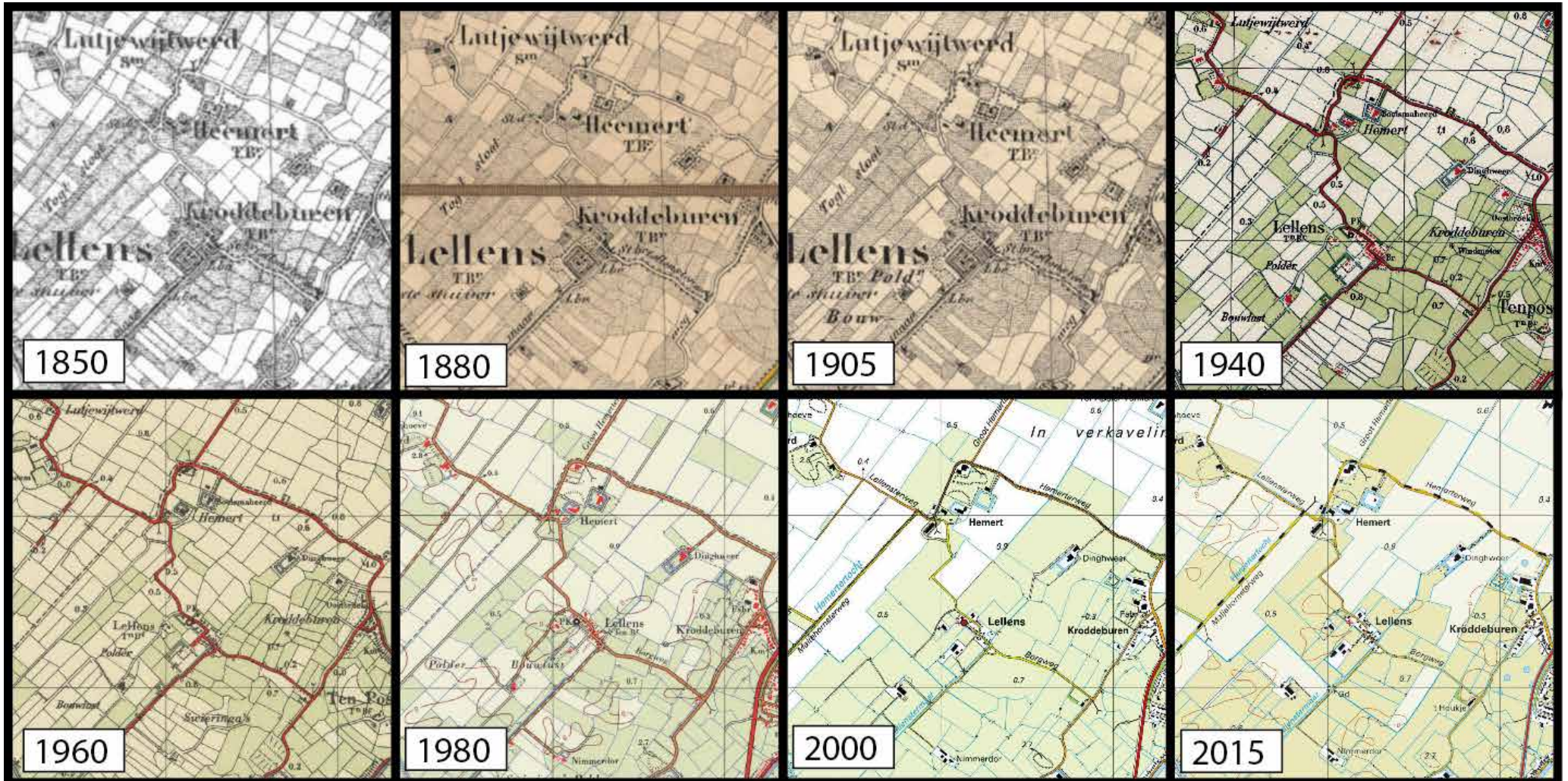
Hemert is een zeer klein gehucht op nog geen kilometer afstand van Lellens bestaande uit een paar boerderijen en woningen. In de middeleeuwen stond dit gehucht bekend als Hemmuurdh en Heemwerd, hetgeen beheemde ofwel bewoonde wierde betekent. De wierde is nog heel duidelijk waarneembaar in het landschap.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Van oorsprong is Lellens een rechthoekig wierdedorp op een oeverwal van de Fivel. Over de ouderdom van de wierde zijn geen gegevens bekend. Voor 1850 bestond het dorp uit enkele boerderijen, woonhuizen en een borg. Een kerk en een school hadden er ook een plaats gevonden. De woonhuizen staan op het oostelijke deel van de oude wierde, de kerk en de boerderijen op het westelijke deel. Daardoor stond de kerk niet centraal op de wierde. In 1852 werd het armenhuis gebouwd. Dit huis is nog duidelijk terug te vinden. Ervoor bevindt zich een originele waterput.

De borg, het 'Huis te Lellens' bestond uit een huis, enkele tuinen en een schathuis. Het geheel werd omgracht. In 1897 werd deze borg gesloopt. De oprijlaan en het schathuis bleven bewaard. De borg en bijbehorende gebouwen was dominant in het landschap aanwezig. Op oude kaarten is het ruimtebeslag goed te zien. Op een aantal incidentele woningen na zijn er nagenoeg geen grote uitbreidingen geweest in de afgelopen eeuw. Mede door deze consoliderende geschiedenis heeft het gehele dorp de status als 'beschermd dorpsgezicht' gekregen.

Eind 19e eeuw zien we bij Hemert een verandering in het wegenpatroon ontstaan. Daar waar de Brogweg (vanuit Lellens) aansluit op de Lellensterweg (vanuit Stedum) voorheen aan de westzijde van de eerste kavel loopt buigt deze om naar de oostzijde van de kavel. Dit is tot op de dag van vandaag nog het huidige tracé. Daarnaast is er in de jaren 1973 een grote brand geweest en is de boerderij Boelsemaheerd (Hemerteweg 4) afgebrand. Nu nog rest een indrukwekkende windsingel met deels dubbele omgrachting. Dit laatste vormt nog steeds een belangrijk onderdeel van het gehele ensemble van Hemert.

Bijzonderheden

Lellens is, als enig dorp in de gemeente, aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Een pittoresk kerkje benadrukt de historie van Lellens. Een gedenksteen in de zuidgevel verklapt dat de kerk in 1667 is gebouwd, 'nadat in 1666 een wereldlijke en kerkelijke afscheiding met Stedum tot stand was gekomen'. Het interieur is eenvoudig: in het schip eenvoudige banken en in het koor enkele herebanken. De preekstoel stamt uit 1668.

Structuren en ensembles

- Lellens

De huidige bebouwingsstructuur wordt bepaald door het voormalige borgterrein van Lellens. De bebouwing aan de Borgweg kenmerkt zich door een grotendeels authentieke bebouwing. De niet authentieke woningen ondersteunen het beeld. Grotendeels half open bebouwingbeeld met vrijstaande woningen. Beplanting langs de voormalige oprijlaan.

- Hemert

Wierdedorp met meerdere boerderijcomplexen, woonhuizen, transformatorhuisje en omgracht terrein van voormalige boerderij Hemerterweg 4. Open bebouwingsbeeld met vrijstaande bebouwing. Twee omgrachte erven met hoog opgaand geboomte. Ensemble van boerderij (Borgweg 36), woning (Borgweg 34) en transformatorhuisje, gebouwd in Interbellum architectuur.

Beschermd dorpsgezicht

- Lellens

Gebouwde rijksmonumenten

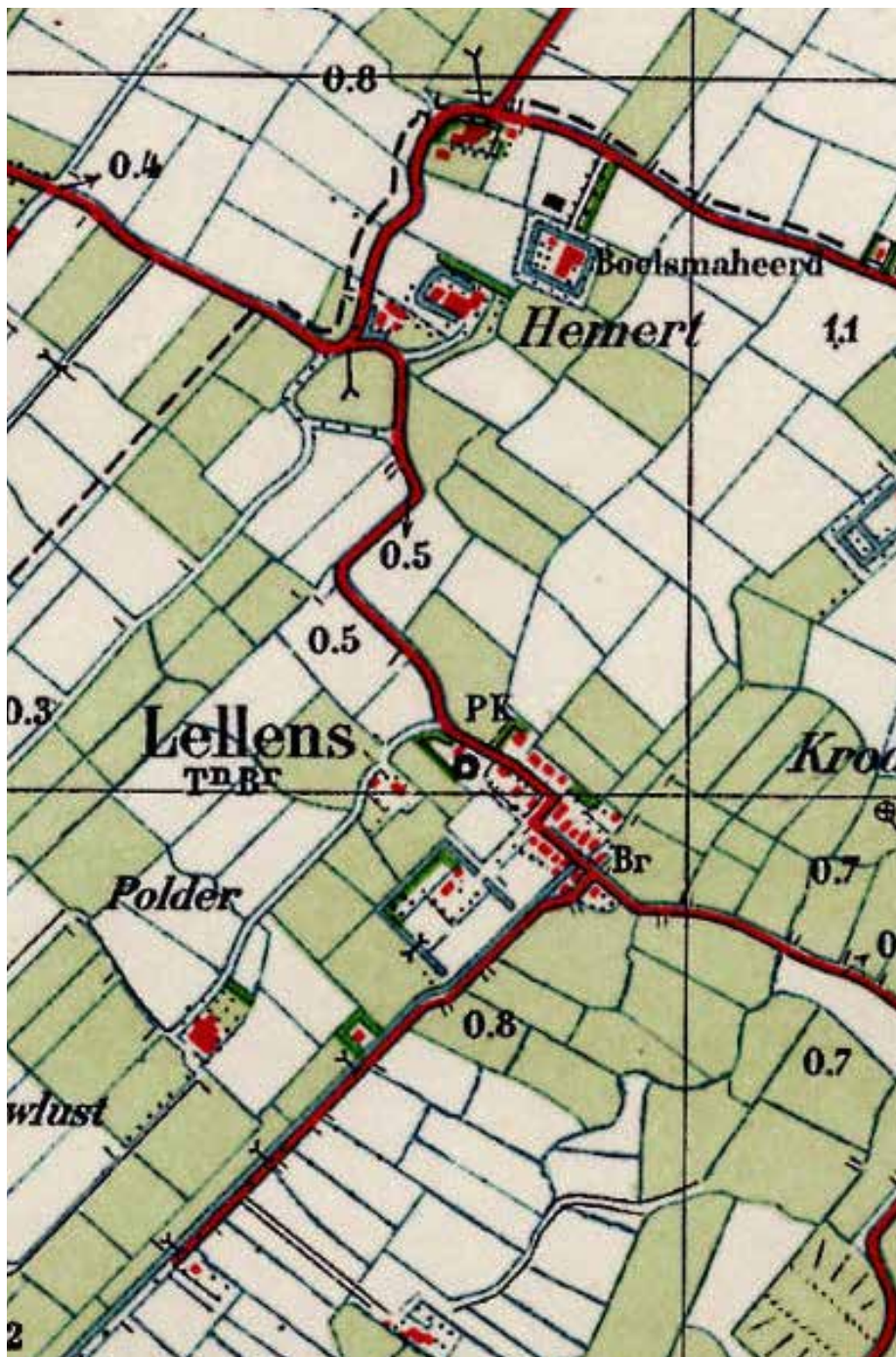
- Borgweg 15; Schathuis op voormalig borgterrein
- Borgweg 17; Kerk
- Hemerterweg 2; Boerderij

Karakteristieke objecten

- Borgweg 18; Woonhuis
- Borgweg 20-22; Armenhuis
- Borgweg 23; Pastorie
- Borgweg 24; Arbeiderswoning
- Borgweg 25; Boerderij
- Borgweg 26; Arbeiderswoning
- Borgweg 28; Boerderij

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Borgweg 30; Boerderij
- Borgweg 34aa; Transformatorgebouwtje
- Borgweg 36; Boerderij
- Hemerterweg 5; Boerderij

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

LELENS

	cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid	
<p>Borgweg 18</p> <p>Woonhuis uit circa 1900. Symmetrisch opgezet woonhuis onder kap met wolfseinden en voorzien van nokschoorstenen. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen in dorpskern van Lellens. Gelegen binnen beschermd gezicht.</p>	x	x	xx	x	x		xxx	x	xx	x	xx	
<p>Borgweg 23</p> <p>Pastorie behorende bij Rijksmonumentale kerk te Lellens. Gebouwd in 1868 ter vervanging van oude pastorie. Dwarshuis in neoclassicistische architectuur op T-vormige plattegrond. Beeldbepalend gelegen naast de Hervormde kerk in de dorpskern van Lellens. Gelegen binnen beschermd gezicht.</p>	xx	xx	xxx	x	x		x	x	xx	x	xx	
<p>Borgweg 25</p> <p>Boerderij van het Oldambtster type uit circa 1890. Voorzien van deels onderkelderd voorhuis en uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Gebouwd op locatie waar voor 1832 een boerderij aanwezig was. Gelegen binnen beschermd gezicht.</p>	x	xx	xx	x	x		x	x	xx		xx	
<p>Borgweg 28</p> <p>Oldambtster boerderij uit 1911 met tweekapschuur en stookhut. Schuur met aan rechterzijde krimpen en latere uitbreiding met baanderdeur aan linkerzijde. Beeldbepalend gelegen in dorpskern van Lellens. Gelegen binnen beschermd gezicht.</p>	xx	xx	xx	x	x							

Ten Post

Ligging

Ten Post ligt, evenals Ten Boer, aan de provinciale weg Groningen – Delfzijl, de N360. Een andere verkeersader door Ten Post is de weg richting Slochteren. Hierdoor is Ten Post vanuit alle richtingen goed bereikbaar. De keerzijde is, dat er relatief veel doorgaand verkeer door het dorp rijdt. Dit heeft de plaatselijke verkeerscommissie ertoe gebracht bij de overheden aandacht te vragen voor de verkeerssituatie in het dorp. In januari 2008 is het rapport 'De andere kant van landelijk wonen' aangeboden aan de provincie Groningen en de gemeente Ten Boer. Rapport (090120)

Ten Post valt onmiddellijk op door de 'Witte Molen' op het kruispunt aan de N360. Een molen die recentelijk in oude luister is hersteld, momenteel in gebruik als een restaurant.

De molen in Ten Post, blikvanger aan de N360.

Qua aantal inwoners, ongeveer 900, is Ten Post het tweede dorp in de gemeente.

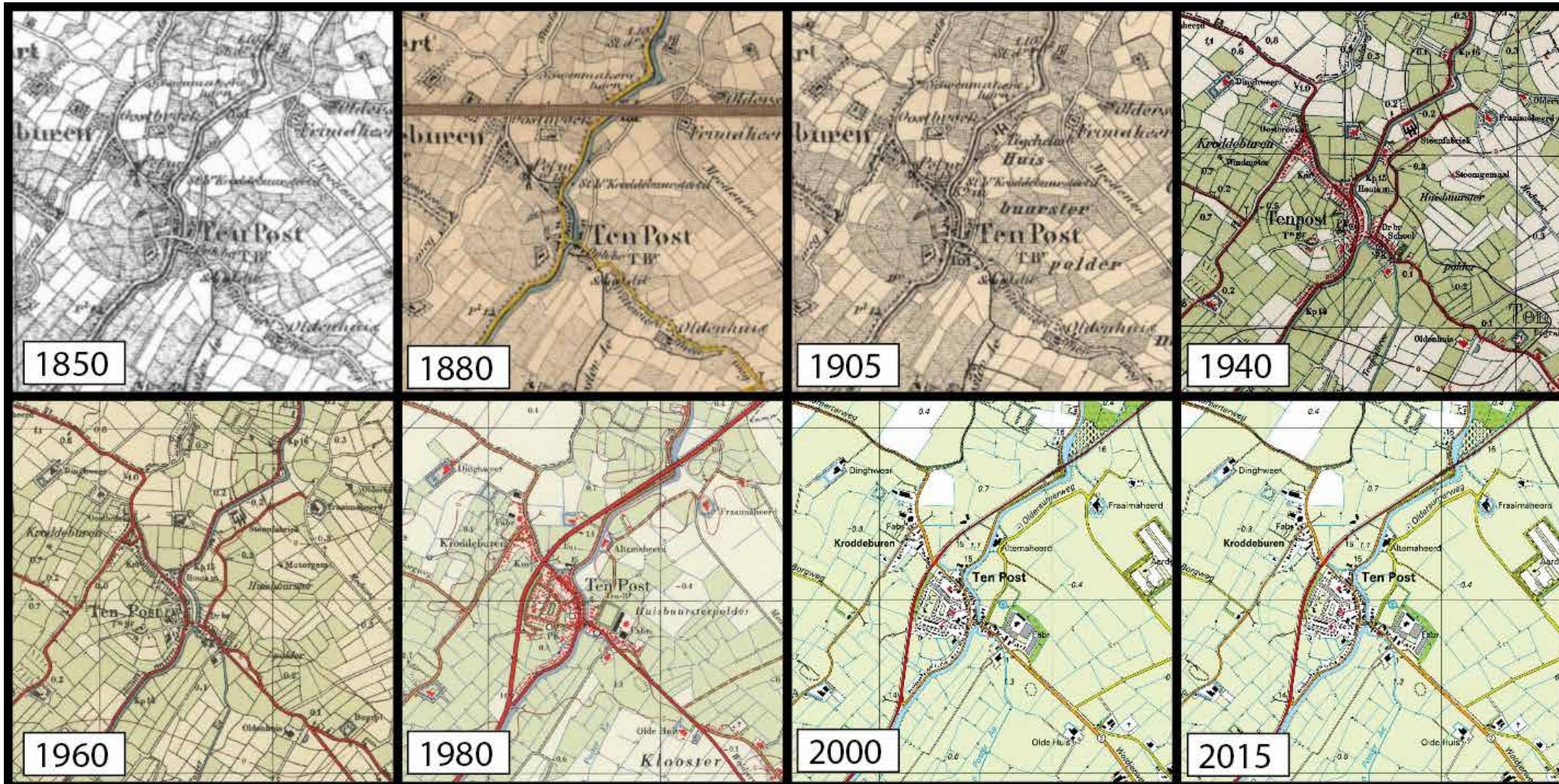
Ruimtelijke ontwikkelingen

Het ontstaan van Ten Post is terug te voeren tot de twaalfde eeuw. Het dorp is ontstaan langs wegen en waterwegen. De oude stadsweg, het Damsterdiep en het Fivelstelsel zijn bepalend geweest voor de vestigingsplaats. In eerste instantie was het niet meer dan een gehucht met enkele kleine boerderijen. Pas in de 19e eeuw begint het aantal inwoners toe te nemen. Het ontstaan van borgen in het gebied had daarop een grote invloed. In Ten Post ontstonden drie borgen: Oldenhuis, Tuwinga en Tamminga. Anno 1850 was het dorp op te delen in twee gedeeltes: het buurtschap Kröddeburen (langs de Stadsweg) en het deel aan de andere kant van het Damsterdiep. Door de uitbreiding van de scheepvaart door het Damsterdiep en de daaraan gekoppelde activiteiten en verdichting van de linten, groeien de delen snel naar elkaar toe. Er komen in deze tijd ook enkele voorzieningen in het dorp. Na 1900 is er meer uitbreiding in de vorm van linten. Na 1900 komen er ook twee scholen in het dorp. Vanaf 1945 wordt met name gebouwd aan de westkant van de oude Rijksweg. Aan de oostelijke zijde van het dorp, aan het Damsterdiep zien we de eerste bebouwing ontstaan. Aan het begin van de twintigste eeuw is er aan de westzijde van het dorp aan het Damsterdiep een duidelijke uitbreiding waarneembaar. De lintbebouwing aan het Damsterdiep wordt steeds dichter en bereikt in de jaren tachtig ongeveer het huidige beeld.

In 1959 wordt het tracé van de N360 aangepast. Er komt een rondweg om Ten Post en richting het oosten een viaduct.

Deze wegomlegging is een belangrijke verandering in de ruimtelijke structuur. Tussen de nieuwe weg en de oudere bebouwing van het dorp ontstaat ruimte voor nieuwbouw. In de periode 1960-1980 zien we de bebouwing aan de Johan Rengerslaan, Jan Zijlstraat, Tuwingastraat, Tammingastraat en de Hendrik Veldmanstraat ontstaan als uitbreiding van Ten Post. Vanaf de jaren tachtig tot nu zien we dat houthandel Reiniers aan de Woldjerdweg sterk uitbreidt met grote gebouwen.

Bijzonderheden

Als eerste dorp binnen de gemeente werd de dorpskern van Ten Post in 2000 volledig ingericht naar de eisen van 'Duurzaam Veilig Verkeer'. In combinatie hiermee werden er ook steigers aangelegd in het Damsterdiep. En niet ten onrechte, want juist bij Ten Post wordt dit water in oostelijke richting op z'n mooist. In westelijke richting is het Damsterdiep vrijwel recht, maar richting Appingedam-Delfzijl meandert het op een prachtige manier door het landschap.

Aan de rand van Ten Post ligt camping 'de Banjer', juist waar de Westerwijtwerdermaar aansluit op het Damsterdiep.

In 2006 is een nieuwbouwplan in Ten Post, het plan 'Oldersum' afgerond. In dit plan zijn ongeveer 20 vrijstaande woningen gebouwd. Alle huizen staan aan het water, met een open verbinding op het Damsterdiep.

Structuren en ensembles

- Dorpsrand Ten Post (Eestumerweg en Rijksweg)

Historische dorpsrand met lintbebouwing aan de westzijde van het Damsterdiep. Open bebouwingsbeeld met vrijstaande woningen met voortuin gelegen op enige afstand van de weg. Gevarieerde bebouwing gelegen in rooilijn. Hoofdvorm hoofdzakelijk één laag met kap, waarbij diverse kapvormen zijn toegepast.

- Kröddeburen (Stadsweg en Eestumerweg)

Buurtschap Kröddeburen met bebouwing langs de voormalige hoofdroute, de Stadsweg, en Eestumerweg. Vrijstaande woningen aan de Stadsweg in een open bebouwingsbeeld met de voortuin op enige afstand van de weg en gescheiden door een sloot. Hoofdvorm van één bouwlaag met kap. Aan Eestumerweg eveneens een open bebouwingsbeeld. Woningen van één of twee lagen in verschillende bouwstijlen.

- B. Kuiperweg

Vrij gesloten bebouwingsbeeld. De positie van de bebouwing sluit direct of vrijwel direct aan op de verharding. Gevarieerde bebouwing, hoofdzakelijk met een hoofdvorm van één laag met kap.

- Jaagpad

Lintbebouwing gelegen tussen de Rijksweg en het Damsterdiep. Het merendeel van de woningen is gericht naar het Damsterdiep, enkelen zijn gericht naar de Rijksweg. Vrij gesloten bebouwingsbeeld met bebouwing dat direct of vrijwel direct aansluit op de verharding. In kwaliteit variërende bebouwing.

- Oldersumerweg

Rij vrijstaande woningen waarvan het voorhuis is gelegen aan het Damsterdiep en de achterzijde richting de weg.

- Tammingastraat

Ensemble van woningbouwcomplex met school, gelegen in Wederopbouwbuurt. Voorbeeld van een woonwijk uit de Wederopbouwperiode met woningen voor verschillende doelgroepen, gecombineerd met voorzieningen, zoals een school en een kerk.

- Houthandel Reinders

Ensemble van twee tegenover elkaar gelegen boerderijen.

- Schoolcomplex

Ensemble van een lagere school met aan de voorzijde een schoolplein en een naastgelegen schoolmeesterswoning.

- Boerderijen kern Ten Post

Ensemble van twee boerderijen gelegen in de kern van Ten Post, met aan de zuidzijde open bouwland.

Rijksmonumenten

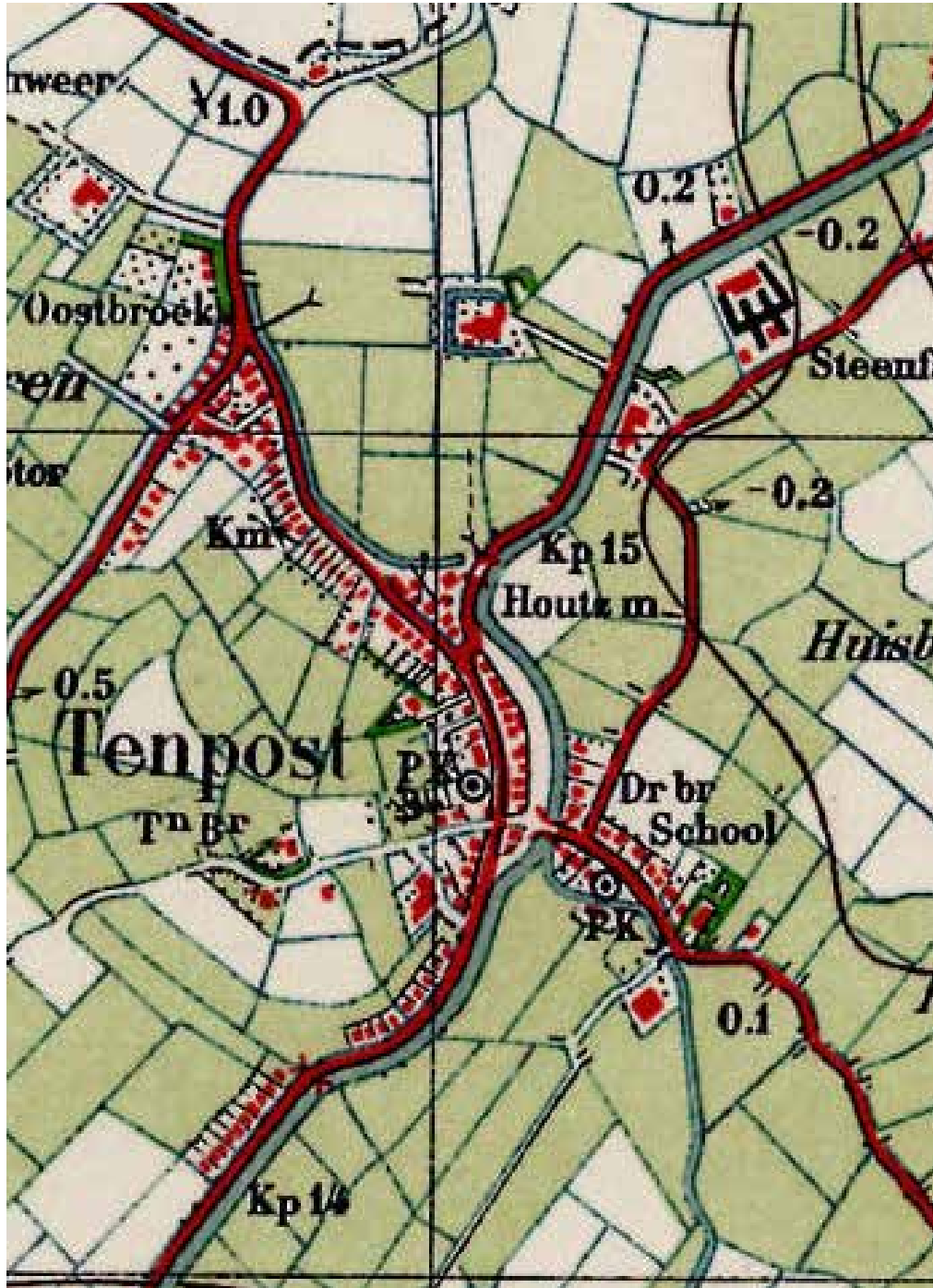
- Eestumerweg 1; Rentenierswoning
- Eestumerweg 37; Molen
- B. Kuiperweg 14; Kerk
- Rijksweg 213; Winkel-woning

Karakteristieke objecten

- B. Kuiperweg 2; Winkel-woning
- Nabij B. Kuiperweg 2; Hefbrug
- B. Kuiperweg 14; Kerk
- B. Kuiperweg 23; Woonhuis
- B. Kuiperweg 29; Woonhuis
- Damsterdiep ZZ 8; Woonhuis
- Eestumerweg 5; Woonhuis
- Eestumerweg 29; Schoolmeesterswoning
- Eestumerweg 31; Lagere school
- Eestumerweg 47; Woonhuis
- Eestumerweg 55; Winkel-woning
- Jan Zijlstraat 2; Kerk
- Jan Zijlstraat 33; Boerderij
- Rijksweg 155; Woonhuis
- Rijksweg 163; Woonhuis
- Rijksweg 165; Bankgebouw
- Rijksweg 167; Boerderij
- Rijksweg 197; Kerk met school
- Rijksweg 211; Woonhuis
- Stadsweg 58; Woonhuis
- Stadsweg 72; Woonhuis
- Stadsweg 101; Armenhuis
- Stadsweg 115; Woonhuis
- Tammingastraat 26; School
- Tammingastraat 2 t/m 24; Woningbouwcomplex

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Stadsweg 56; Boerderij

Karakteristieke panden

TEN POST

	cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid				
B. Kuiperweg 2	xx	xx	x		xx	Winkel-woning uit circa 1840. Gebouwd als rentenierswoning en in circa 1905 deels gewijzigd tot winkel. Voorzijde gericht op het Damsterdiep. Voorzien van etalage aan de B. Kuiperweg. Beeldbepalend gelegen bij brug over het Damsterdiep.		Nabij B. Kuiperweg 2	xx	x	xx	x	xx	Hefbrug over het Damsterdiep uit 1956. Brug bestaande uit vier pijlers voorzien van hefmechanisme. Beeldbepalend gelegen over het Damsterdiep in de kern van het dorp	
B. Kuiperweg 14	xxx	x	x	x	x	Voormalige Hervormde kerk uit 1875. Zaalkerk met kleine dakruiter in sobere architectuur. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de B. Kuiperweg. Preekstoelkuip is aangewezen als Rijksmonument.		B. Kuiperweg 23	x	xx	x	x	x	Dwarshuis uit circa 1880 met eclecticische decoratieve elementen. Beeldbepalend gelegen op deels omgracht erf aan B. Kuiperweg. Bijgebouwen vallen buiten bescherming. Ensemble met tegenoven gelegen villaboerderij B. Kuiperweg 22.	
B. Kuiperweg 29	x	xx	xx	x	x	Woonhuis uit circa 1930. Woonhuis onder tentadak uitgevoerd in Interbellum architectuur. Ontworpen door architect mev. Lanenga-Brons, evenals het woonhuis aan Rijksweg 155. Beeldbepalend gelegen aan de B. Kuiperweg.		Damsterdiep ZZ 8	xx	x	xx	x	x	Dwarshuis met achterhuis uit circa 1900 gelegen aan het Damsterdiep. Woning met symmetrische opzet. Beeldbepalend gelegen met voorhuis gericht op het Damsterdiep.	
Eestumerweg 5	x	xx	xx	x	x	Woning uit circa 1910 in overgangsarchitectuur. Villavormig woonhuis op samengestelde plattegrond. Beeldbepalend gelegen naast Rijksmonumentale rentenierswoning en driesprong in het dorp.		Eestumerweg 29	xx	x	xx	x	x	Schoolmeesterswoning uit 1907. Woonhuis bestaande uit twee bouwdelen. In jaren dertig is de kapvorm gewijzigd van het voorste bouwdeel. Ensemble met naastgelegen schoolgebouw. Beeldbepalend gelegen bij dorpssteeg.	

Karakteristieke panden

TEN POST

	cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		
Eestumerweg 31	xxx	xx	xx	x	x	<p>Voormalige lagere school uit 1907. Eenlaagspand op vierkante plattegrond met grote vensters bij de lokalen. Omheind schoolplein aan voorzijde. Ensemble met naastgelegen schoolmeesterswoning. Zeer beeldbepalend gelegen bij dorpsstoeegang.</p> 	Eestumerweg 47	x	xx	x	x	x	<p>Woonhuis uit 1912. Villavormig woonhuis op samengestelde plattegrond. Ontworpen door architect Oeds de Leeuw Wieland. Beeldbepalend gelegen aan de Eestumerweg in het buurtschap Kröddeburen.</p>
Eestumerweg 55	xx	x	x	x	x	<p>Voormalige winkel-woning uit circa 1860. Dwarshuis in sobere ambachtelijk-traditionele architectuur met aanbouw aan achterzijde. Beeldbepalend gelegen aan de Eestumerweg in buurtschap Kröddeburen.</p> 	Jan Zijlstraat 2	xxx	x	xx	x	x	<p>Gereformeerde kerk De Hoeksteen. Ocotogonaal kerkgebouw uit 1964 met eenlaagse aanbouw uit 1977. Kerkgebouw met aan voor- en achterzijde grote vensters. Beeldbepalend gelegen in Wederopbouwbuurt.</p>
Jan Zijlstraat 33	x	x	xx	x	x	<p>Kop-romp boerderij uit 1876 en in latere fases uitgebreid. Samen met de boerderij Rijksweg 167 gelegen in kern van Ten Post. Met open bouwland aan de zuidzijde van het dorp.</p> 	Rijksweg 155	x	xx	xx	x	x	<p>Woonhuis uit circa 1930. Woonhuis onder tentdak uitgevoerd in Interbellum architectuur. Heeft tevens dienst gedaan als pastorie en bankgebouw. Ontworpen door architect mevr. Lanenga-Brons, evenals het woonhuis aan de B. Kuiperweg 29. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de dorpsrand.</p>
Rijksweg 163	x	xx	xx	x	x	<p>Villavormig woonhuis uit 1928. Wit geschilderd woonhuis onder inzwenkende kap en voorzien van voorhoogde middenrisaliet. Met kenmerken van Art Nouveau architectuur. Beeldbepalend gelegen in het lint aan dorpsrand.</p> 	Rijksweg 165	xx	xx	xx	x	x	<p>Voormalig bankgebouw uit 1960, bestaande uit kantoorruimte en woning. Gebouwd in Delftse School architectuur. Kantoren eenlaags, woning tweelaags. Beeldbepalend gelegen aan dorpsrand.</p>

Karakteristieke panden

TEN POST

	cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk./ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		
Rijksweg 167	xx	x	xx	x	x	<p>Kop-romp boerderij. In de boerderij zijn delen van een houten luchtwachtoren verwerkt. Gelegen op locatie waar voor 1832 een boerderij aanwezig was. Samen met de boerderij J. Zijlstraat 33 gelegen in kern van Ten Post. Met open bouwland aan de zuidzijde van het dorp.</p> 	Rijksweg 197	xxx	x	x	x	x	<p>Kerk uit 1870 met aangebouwde school uit 1935. Sobere zaalkerk met zadeldak, spitsboogvensters en topgevel met roosvenster. Gelegen achter later gebouwde pastorie.</p>
Rijksweg 211	x	x	xx	x	x	<p>Dwarshuis uit circa 1910. Symmetrisch opgezet woonhuis onder schilddak met nokschoorstenen. Omlijsting rond entree. Beeldbepalend gelegen aan de doorgaande weg in Ten Post.</p> 	Stadsweg 58	x	xx	x	x	x	<p>Woonhuis uit circa 1925 genaamd Paddestoel. Woning op nagenoeg vierkante plattegrond met kenmerkende kapvorm. Uitgevoerd met kenmerken van Interbellum architectuur. Beeldbepalend gelegen aan de Stadsweg in buurtschap Kröddeburen.</p>
Stadsweg 72	x	x	xx	x	x	<p>Woonhuis uit circa 1935. Woonhuis voorzien van sponsgewijze versmalling richting de voorgevel. Met kenmerken van Interbellum architectuur. Beeldbepalend gelegen op erf met bruggetje in buurtschap Kröddeburen.</p> 	Stadsweg 101	xx	x	xx		x	<p>Voormalig armenhuis. Woning met rechthoekige plattegrond evenwijdig aan de straat gelegen. Beeldbepalend gelegen aan de oude Stadsweg aan de rand van buurtschap Kröddeburen.</p>
Stadsweg 115	x	x	xx	x	x	<p>Woonhuis uit 1929 genaamd. Woonhuis voorzien van sponsgewijze versmalling richting de voorgevel. Beeldbepalend gelegen aan de Stadsweg in buurtschap Kröddeburen.</p> 	Tammingastraat 26	xx	xx	xx	x	x	<p>Voormalige basisschool De Lessenaar uit 1966. Bestaande uit meerdere geschakelde bouwdelen met lessenaarsdak. In latere fase uitgebreid. Beeldbepalend gelegen in Wederopbouwbuurt.</p>

Karakteristieke panden

TEN POST

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Tammingastr 2 t/m 24 **x** **xx** **xx** **x** **xx**

Woningbouwcomplex uit 1964 ontworpen door architectenbureau K.G. Olsmeyer. Bestaande uit twee stempels met elk twee blokken van drie woningen. Woningen met karakteristieke kapvorm, schoorstenen en bovenlichten. Beeldbepalend gelegen in Wederopbouwbuurt.

Winneweer

Ligging

Winneweer ligt op de grens van de gemeenten Ten Boer en Loppersum, in de uiterste noordoost-hoek. Tot aan de grootschalige herindeling in de provincie Groningen in 1990 was het dorp zelfs verdeeld over de beide gemeenten. De provinciale weg Groningen – Delfzijl loopt door ‘de achtertuin’ van het dorp, maar Winneweer heeft hierop geen rechtstreekse aansluitingen. Om in Winneweer te komen moet u door Ten Post, of uit de andere richting, door Garrelsweer. Winneweer telt ongeveer 130 inwoners.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Winneweer ligt in een gebied waarin het landschap getekend is door de meanders van de oude Fivel. Het is een relatief klein dorp met een aantal grote ruimtelijk actoren zoals de N360, de Steenfabriek ‘De onderneming’ en Houthandel Nanninga en natuurlijk de waterwegen zoals het Damsterdiep en de Fivel. In Winneweer sluit de Fivel aan op het Damsterdiep ter hoogte van het buurtschap ‘Muda’ waar een sluis staat. De Stadsweg, die vanaf de stad Groningen tot aan Winneweer aan de noordzijde loopt, gaat vanaf hier aan de zuidzijde verder tot aan Appingedam/Delfzijl.

Voor 1850 was er nauwelijks sprake van bebouwing. In de begintijd zijn er uitsluitend een paar huizen en boerderijen. Daar komt na 1850 snel verandering in door een stuk industriële ontwikkeling. In 1858 vestigt zich een houthandel, genaamd Nanninga, bij de stoomzaag- en korenmolen. De houthandel breidt gestaag uit (er werden zelfs keukenblokken gemaakt) waardoor een complex van gebouwen ontstaat. De eerste structurele woningbouw hangt ook nauw samen met deze houthandel.

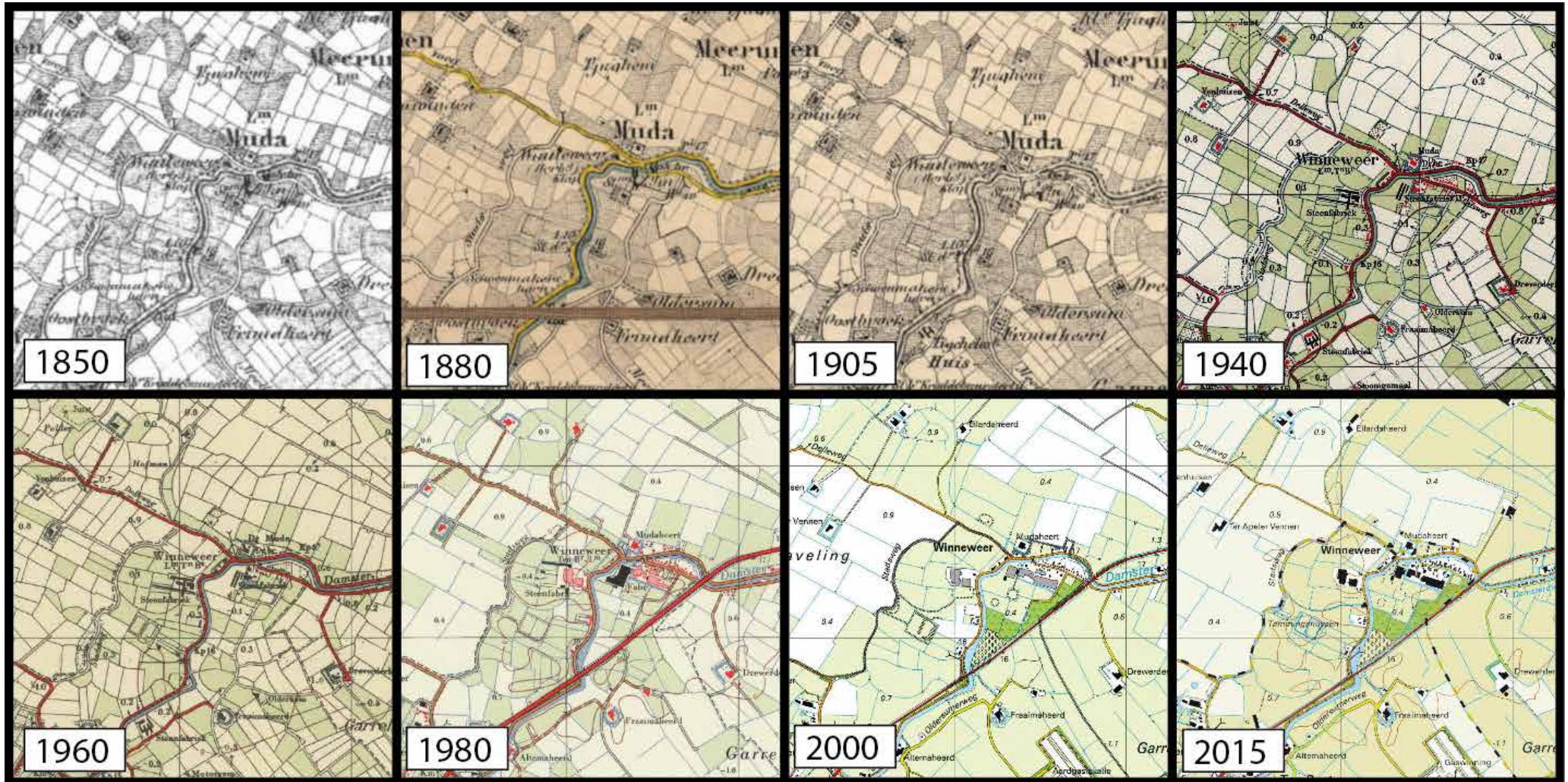
Eind zeventiger jaren moet Nanninga houthandel noodgedwongen de poorten sluiten. De grote gebouwen staan nu nog als vervallen relict in het landschap. In 1902 wordt er in Winneweer een stoom-, steen- en buizenfabriek opgericht. Ook deze fabriek bestaat op den duur uit een complex van bebouwing. Rond 1970 sluit de steenfabriek.

In 1901 komt er een stoomzuivelfabriek, maar deze is veel minder groot. De uitbreiding van het dorp tussen 1850 en 1940 vindt voornamelijk plaats in het lint langs de Rijksweg, die parallel loopt aan het Damsterdiep.

Na 1940 worden er maar incidenteel huizen bijgebouwd. Daardoor ademt Winneweer in de structuur nog de sfeer van oude tijden.

Dan zien we in 1959 het tracé van de N360 door en langs het dorp gaan. Op twee plaatsen komt een viaduct en tussen het dorp en de N360 wordt een snelgroeiend bosje aangelegd.

Bijzonderheden

De restanten van de bedrijfsgebouwen zijn overheersend aan de dorpsrand aanwezig. In de oude timmerfabriek, annex keukenfabriek van Nanninga is nu één van de modernere autostripping-bedrijven gevestigd. De oude steenfabriek is opgedeeld. Er zijn onder andere een groot loonbedrijf en een permanente rommelmarkt is gevestigd. In het landschap rond Winneweer zijn er nog restanten van de Fivelloop herkenbaar

Structuren en ensembles

- Stadsweg

Lintbebouwing aan weerszijden van de Stadsweg in de kern van Winneweer. Half open bebouwingsbeeld met woningen gelegen op enige afstand van de weg. Gevarieerde bebouwing uit verschillende perioden. Hoofdvorm hoofdzakelijk één laag met kap. De woningen aan de noordzijde van de Stadsweg hebben een diepe achtertuin tot aan het Damsterdiep.

- Rijksweg

Bebouwing ten noordwesten van de Rijksweg en het Damsterdiep. Ensemble van arbeiderswoningen, boerderij en herberg.

Villa's Winneweer

Ensemble van twee bij elkaar gelegen Rijksmonumentale villa's behorende bij de voormalige houthandel Nanninga.

Rijksmonumenten

- Rijksweg 277; Villa
- Stadsweg 86; Woonhuis

Karakteristieke objecten

- Rijksweg 263, 265, 167; Zuivelfabriek met ijshuis
- Rijksweg 273; Café
- Stadsweg 88; Fabriekspijp
- Stadsweg 90-92; Woonhuis
- Stadsweg 114; Directeurswoning
- Stadsweg 151; Winkel-woning

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

WINNEWEER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Rijksweg 263,265,267 **xx xx xx xx**

Voormalige stoomzuilvelfabriek 'Winneweer' met naastgelegen ijs huis. In bedrijf geweest tussen 1901 en 1920 waarna de fabriek is verbouwd tot garagebrijf. In circa 1950 verbouwd tot drie woningen. IJshuis thans in gebruik als garage. Beeldbepalend gelegen aan het Damsterdiep.

Rijksweg 273 **xx xx xx x**

Café Winneweer uit circa 1880 met oudere kern. Pand op samengestelde plattegrond, deels voorzien van witte blokklepleistering. Zeer beeldbepalend gelegen op kruising Rijksweg-Delleweg en aan het Damsterdiep.

Stadsweg 88 **xx x xx x xx**

Fabriekspijp behorende bij houtzagerij Nanninga, gesticht in 1858. Gemetselde pijp voorzien van spanbanden. In ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend voor het silhouet van Winneweer.

Stadsweg 90-92 **xx x xx x x**

Dubbel woonhuis uit circa 1915 behorende bij houtzagerij Nanninga. Wit gepleisterd pand voorzien van twee topgevels. Uitgevoerd met kenmerken van Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging naast houtzagerij aan de Stadsweg.

Stadsweg 114 **xx x xx x x**

Voormalige directeurswoning uit circa 1910. Behorende bij houtzagerij Nanninga. Wit geschilderde villa voorzien van kenmerkende driezijdige uitbouw. Beeldbepalende teruggerooide ligging aan de Stadsweg.

Stadsweg 151 **xx x x x x**

Voormalige winkel-woning uit 1910. Heeft dienst gedaan als slagerij. Pand onder mansarde kap uitgevoerd in Interbellum architectuur. Met aanbouw aan achterzijde van later datum. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg.

Wittewierum

Ligging

Wittewierum ligt in de oosthoek van de gemeente, aan de doorgaande weg vanuit Ten Post richting Slochteren. Deze weg doorsnijdt het toch al kleine dorp in twee gedeelten. In Wittewierum wonen circa 140 mensen.

Ruimtelijke ontwikkelingen

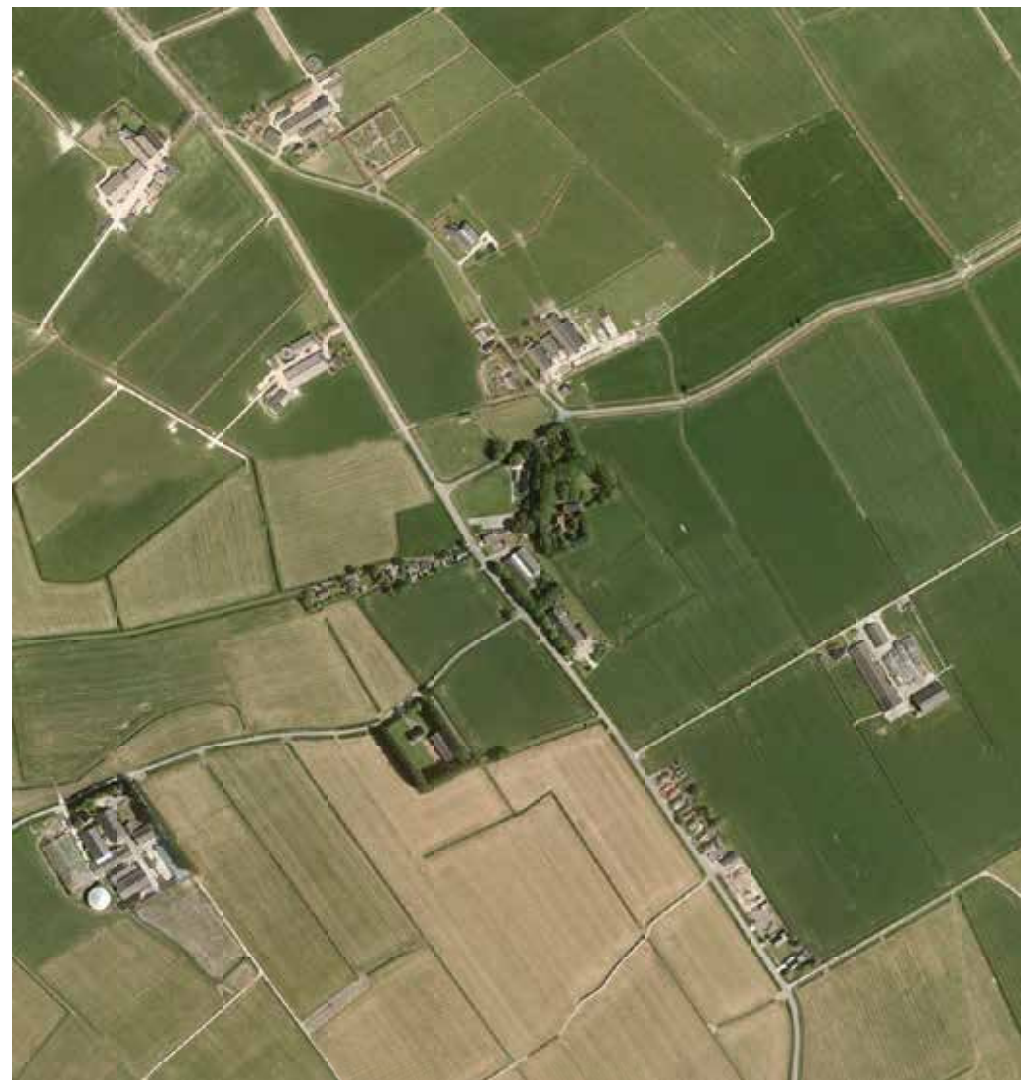
Wittewierum is een klein, rustig dorp en kent geen grootschalige bebouwing of bedrijvigheid. Toch is er geen dorp zo belangrijk voor de hele landschapsontwikkeling als Wittewierum. Het klooster dat hier ooit heeft gestaan heeft het grootste deel van het omringende landschap ontgonnen en bewoonbaar gemaakt. Van dit klooster is echter niet meer over slechts een oud kerkje op het voormalige kloosterterrein herinnerd hier nog aan.

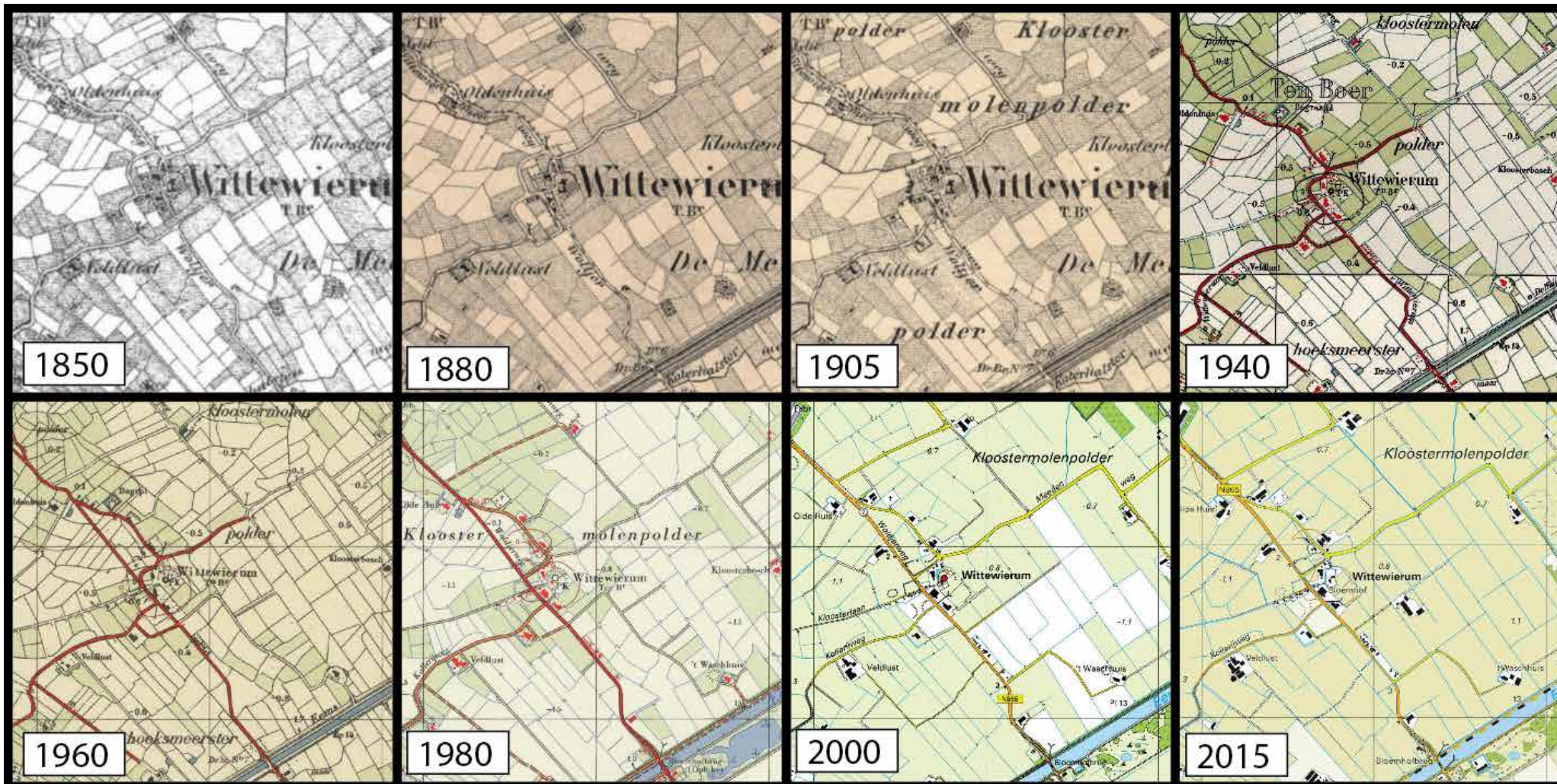
Dit heeft alles te maken met het monnikenklooster Bloemhof van de Premonstratenzer orde, dat hier heeft gestaan. Dit klooster werd in 1213 gesticht. Vanuit het klooster wordt de systematische ontginning van het omliggende gebied ter hand genomen. In 1566 gaat het klooster, tijdens de 80-jarige oorlog, in vlammen op. Later ontstaat er een kerk in het dorpje. Deze kerk werd gebouwd op een verhoging, de eerste wierde. Waarschijnlijk door het ontbreken van belangrijke weg- en waterverbindingen komt het dorp niet tot ontwikkeling. Na 1850 komen er nog wel een paar boerderijen en huizen bij.

Na de aanleg van het Eemskanaal rond 1875 komt er meer bebouwing aan de doorgaande weg en er komt zelfs een voetpad naar het kanaal.

In 1863 wordt de oude kerk gesloopt en komt er een nieuwe voor terug. De toren van deze kerk wordt in de Tweede Wereldoorlog onherstelbaar beschadigd. De wierde waarop de kerk staat is dezelfde als waar eerst het klooster werd gesticht. De kerk en pastorie vormen nog steeds blikvangers in het dorp.

Op basis van topografische kaarten zien we dat de huidige Woldjierweg in de periode 1940-1960 richting Ten Post in één rechte lijn wordt doorgetrokken. Hierdoor hoeft niet meer al het verkeer lands de huidige 'Bloemhofweg' (de oude route)

Bijzonderheden

Het kloosterverleden maakt Wittewierum tot een bijzonder plekje in de gemeente. Zo bijzonder zelfs, dat de Evangelische Omroep een serie praatprogramma's heeft opgenomen in de kerk. Deze kerk, die ondanks de relatief lage leeftijd toch is aangewezen als rijksmonument, is nu in bezit van de Stichting Oude Groninger Kerken. In haar opdracht is het gebouw in 2005/06 gerestaureerd. Alleen enkele zeer oude grafstenen herinneren nu nog aan rijke historie van Wittewierum.

Structuren en ensembles

- Wittewierum

Kern van Wittewierum met kerk, pastorie en meerdere woonhuizen en boerderijen. Verspreide bebouwing gelegen op voormalige wierde en kloosterterrein. Bebouwing van verschillende typen en grootte, gelegen aan oude route door Wittewierum.

- Bloemhofweg

Bebouwing gelegen aan oude route tussen Wittewierum en Ten Post. Open bebouwingsbeeld bestaande uit enkele boerderijen en vrijstaande woningen gelegen op ruime erven.

- Kloosterlaan

Bebouwing gelegen aan de oude route bij Wittewierum. Half open bebouwingsbeeld met woningen gelegen vrijwel direct aan de verharding. Hoofdvorm van één bouwlaag met kap, uitgevoerd in sobere architectuur.

- Woldjerweg

Lintebouwing gelegen aan de Woldjerweg buiten de kern van Wittewierum. Half open bebouwingsbeeld met woningen gelegen aan een groenstrook op enige afstand van de verharding. Arbeiderswoningen met een hoofdvorm van één bouwlaag met kap.

Rijksmonumenten

- Woldjerweg; Wierde
- Kerkhorn 4; Kerk en kerkhof

Karakteristieke objecten

- Kerkhorn 2; Pastorie
- Woldjerweg 5; Boerderij

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Woldjerweg 2; Boerderij

Karakteristieke panden

WITTEWIERUM

cultuurhistorisch
architectuurhist.
stedebouwk.
ensemble
authenticiteit
zeldzaamheid

Kerhorn 2

xxx xx xxx xx xx

Pastorie bij Rijksmonumentale kerk. Gebouwd rond 1700, verbouwd in 1863. Blokvormig pand in classicistische stijl op rechthoekige plattegrond en aanbouw aan achterzijde. Beeldbepalend gelegen naast kerk op wierde (rijksmonumenten).

cultuurhistorisch
architectuurhist.
stedebouwk.
ensemble
authenticiteit
zeldzaamheid

Woldjerweg 5

x xx xx x x

Oldambtster boerderij met krimpens. Gebouwd in 1891 door Oeds de Leeuw Wieland. Voorhuis met zaadzoldervensters en kroonlijst. Beeldbepalend gelegen aan doorgaande weg. Voorhuis gericht naar Woldjerweg 3 welke ook in aanmerking komt als karakteristiek.

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Woltersum

Ligging

Woltersum, een dorpje met 400 inwoners achter de dijk van het Eemskanaal. Bereikbaar vanuit Ten Boer via een kronkelweg door de landerijen, en ook vanuit Wittewierum brengt een meanderende weg u in Woltersum. Ten slotte bereikt u Woltersum over de weg langs het Eemskanaal.

Ruimtelijke ontwikkelingen

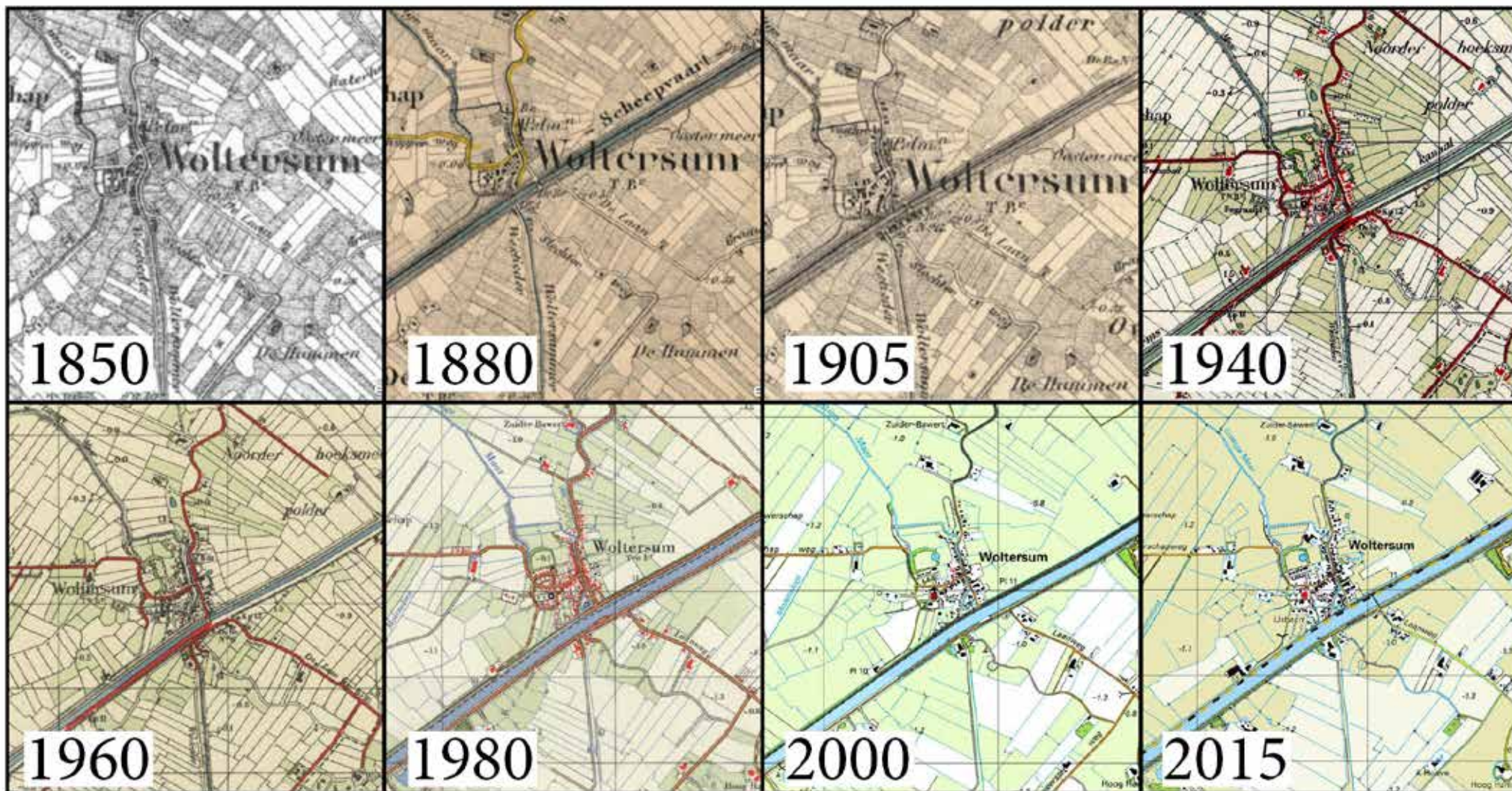
Zoals de meeste dorpen in dit gebied, ontstond Woltersum ook op een oeverwal of wierde (500 voor Chr.). Grote delen van Groningen stonden immers regelmatig onder invloed van de zee, mede door de ligging onder het zeeniveau.

In de hoogtij dagen van het klooster te Wittewierum waren vele bewoners vanuit de omliggende dorpen (waaronder Woltersum) werkzaam in dienst van het klooster. Bij Woltersum ontstonden in latere tijd twee borgen (Ackingaheerd en Glimmershuis). Ontstaan als agrarische gemeenschap, kwam door de ligging aan vaarwater (de Woltersumer Ee en de Lustige Maar) de handels- en woonfunctie in beeld.

De aanleg van het Eemskanaal rond 1875 brengt grote veranderingen met zich voor Woltersum. Het kanaal werd dwars door de bebouwing heen gelegd. Het dorp verdicht zich vanaf 1900 langs het water en in westelijke richting. Na de aanleg van een dam in het Damsterdiep wordt een deel van de Lustige Maar gedempt, waarmee de relatie met open water vervalst.

De verbreding van het Eemskanaal in 1950 kostte het dorp 13 woningen. Woltersum is nu een rustiek dorpje met veelzijdige, en vaak karakteristieke bebouwing.

Bijzonderheden

Woltersum heeft een wel heel bijzondere molen: de houtzaag-, koren- en pelmolen FRAM, gebouwd in 1867. De molen kan alle drie de functies nog uitvoeren. De hervormde kerk uit 1837/38 wordt in de monumentenlijst omschreven als een zaalvormig kerkgebouw. In de kerk staat een beschilderde preekstoel uit de 16e eeuw. De Witte Brug over de Woltersumer Ee, midden in Woltersum, is aangewezen als beschermd rijksmonument.

Woltersum

Rijksmonumenten

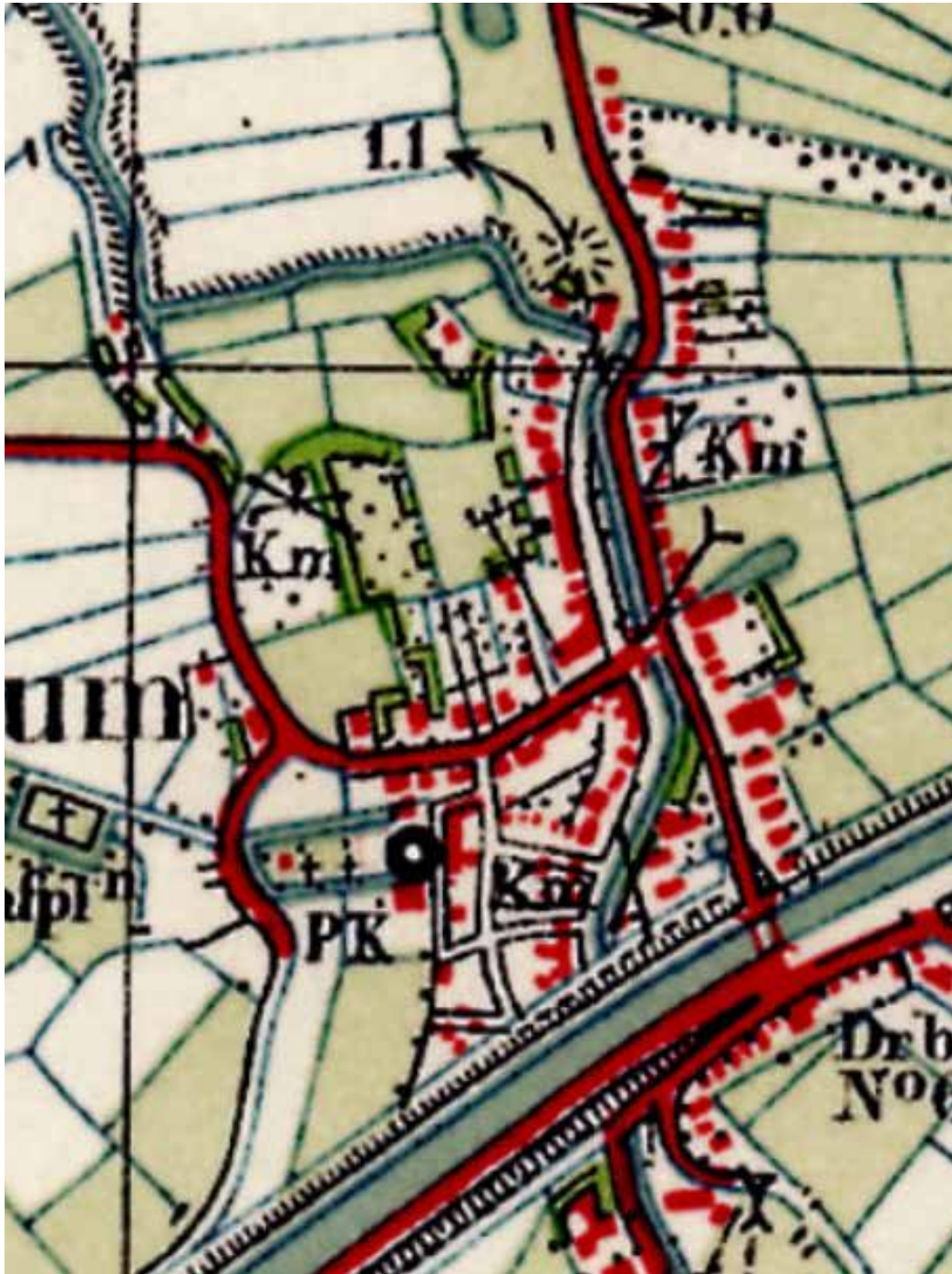
- Hoofdweg bij 1; brug
- Kerkpad 4; kerk
- Kollerijweg 5; molen

Karakteristieke objecten

- Bouwerschapsweg bij 70; Begraafplaats met lijkhuisje
- Hoofdweg 2; Herberg-café
- Hoofdweg 10; Woonhuis
- Hoofdweg 13a; Woonhuis
- Hoofdweg 21; Woonhuis
- Hoofdweg 23; Woonhuis
- K. de Boerweg 9; Woonhuis
- K. de Boerweg 22; Woonhuis
- K. de Boerweg 43; Woonhuis
- Kerkpad 2; Armenhuis
- Kerkpad 8; Woonhuis
- Kerkpad 10; School
- Kollerijweg 6; Woonhuis
- Kollerijweg 6; Boerderij
- Kollerijweg 14; Woonhuis

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Bouwerschapsweg 60; Boerderij

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

WOLTERSUM

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Bouwerschapsweg bij 70 **xx xx xx xx xx**

Begraafplaats met lijshuisje en toegangshek uit 1924. Behorende bij de Nederlands Hervormde kerk (Rijksmonument). Rechthoekige begraafplaats met vier vlakken en centraal gelegen lijkhuisje. Via laan verbonden met de kerk.

Hoofdweg 10 **x xx x xx xx**

Woonhuis met garage uit circa 1930. Woning onder mansardekap en garage onder zadeldak. Uitgevoerd in Interbellum architectuur. Beeldbepalende ligging op ruim perceel aan de Hoofdweg.

Hoofdweg 21 **x x xx x x**

Woonhuis uit circa 1925. Woning onder kenmerkende kap. Met enige kenmerken van Interbellum architectuur. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van Woltersum.

K. de Boerweg 9 **xx xx x x xxx**

Woonhuis in streekeigen type, zogenaamde Fivelwoning. Voorzien van kenmerkende driezijdige uitbouw aan voorzijde en gelegen aan het water. Mogelijk gebouwd door lokale timmerman. In ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen aan de Lustige Maar.

Hoofdweg 2 **xx xx xx x xx**

Herberg-café uit circa 1900. Eenlaags pand onder schilddak en voorzien van kenmerkende streekeigen uitbouw. Zeer beeldbepalende hoekligging nabij de brug over de Lustige Maar (Rijksmonument).

Hoofdweg 13a **xx x xx x x**

Voormalig woonhuis met bakkerij uit circa 1850. Heeft tevens dienst gedaan als winkel en café. Beeldbepalende ligging in straat met meer middenstand in de kern van het dorp.

Hoofdweg 23 **x x xx x x**

Dwarshuis uit circa 1910. Symmetrisch opgezet woonhuis onder schilddak met nokschorstenen. Beeldbepalende ligging in het lint aan de Hoofdweg.

K. de Boerweg 22 **xx xx x xx xxx**

Woonhuis in streekeigen type, zogenaamde Fivelwoning. Voorzien van kenmerkende driezijdige uitbouw aan voorzijde en gelegen aan het water. Mogelijk gebouwd door lokale timmerman. In ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen aan de Lustige Maar.

Karakteristieke panden

WOLTERSUM

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

K. de Boerweg 43 **xx x x x xxx**

Woonhuis in streekeigen type, zogenaamde Fivelwoning. Voorzien van kenmerkende driezijdige uitbouw aan voorzijde en gelegen aan het water. Mogelijk gebouwd door lokale timmerman. In ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen aan de Lustige Maar.

Kerkpad 8 **xx x xx x**

Woonhuis uit circa 1900. Asymmetrisch opgezet woonhuis op samengestelde plattegrond. Gebouwd in ambachtelijk-traditionele trant. Op locatie van voormalige pastorie. Zeer beeldbepalend gelegen aan het Kerkpad naast de kerk.

Kollerijweg 6 **xx xx x x x**

Kleine dwarshuisboerderij uit circa 1890. Met symmetrisch opgezet voorhuis met zadeldak met wolfseinden. Voorzien van kroonlijst. Beeldbepalende ligging in het lint en tegenover de molen.

Kollerijweg 14 **x xx xx x x**

Dwarshuis uit circa 1890. Symmetrisch opgezet voorhuis voorzien van rijk gedecoreerde omlijsting rond vensters. Beeldbepalende ligging in het lint aan de Kollerijweg.

Kerkpad 2 **xx xx xx xx x**

Voormalig armenhuis uit circa 1850. Eenlaags pand op rechthoekige plattegrond. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalende ligging op het voorhof van de kerk.

Kerkpad 10 **xxx xx x xx x**

Lagere school uit circa 1950. Pand op rechthoekige plattegrond onder zadeldak met nokschorstenen en voorzien van lagere entree. In latere fase aan achterzijde uitgebreid. Gebouwd in Wederopbouwarchitectuur. Beeldbepalende ligging aan het Kerkpad.

Kollerijweg 10 **xx xx x xx x**

Kleine dwarshuisboerderij uit 1898. Ontworpen door de architect Oeds de Leeuw Wieland. Met asymmetrisch opgezet voorhuis en vensters voorzien van wenkbrouwbogen. Beeldbepalende ligging in het lint aan de Kollerijweg, tegenover de molen.

Ten Boer

Ligging

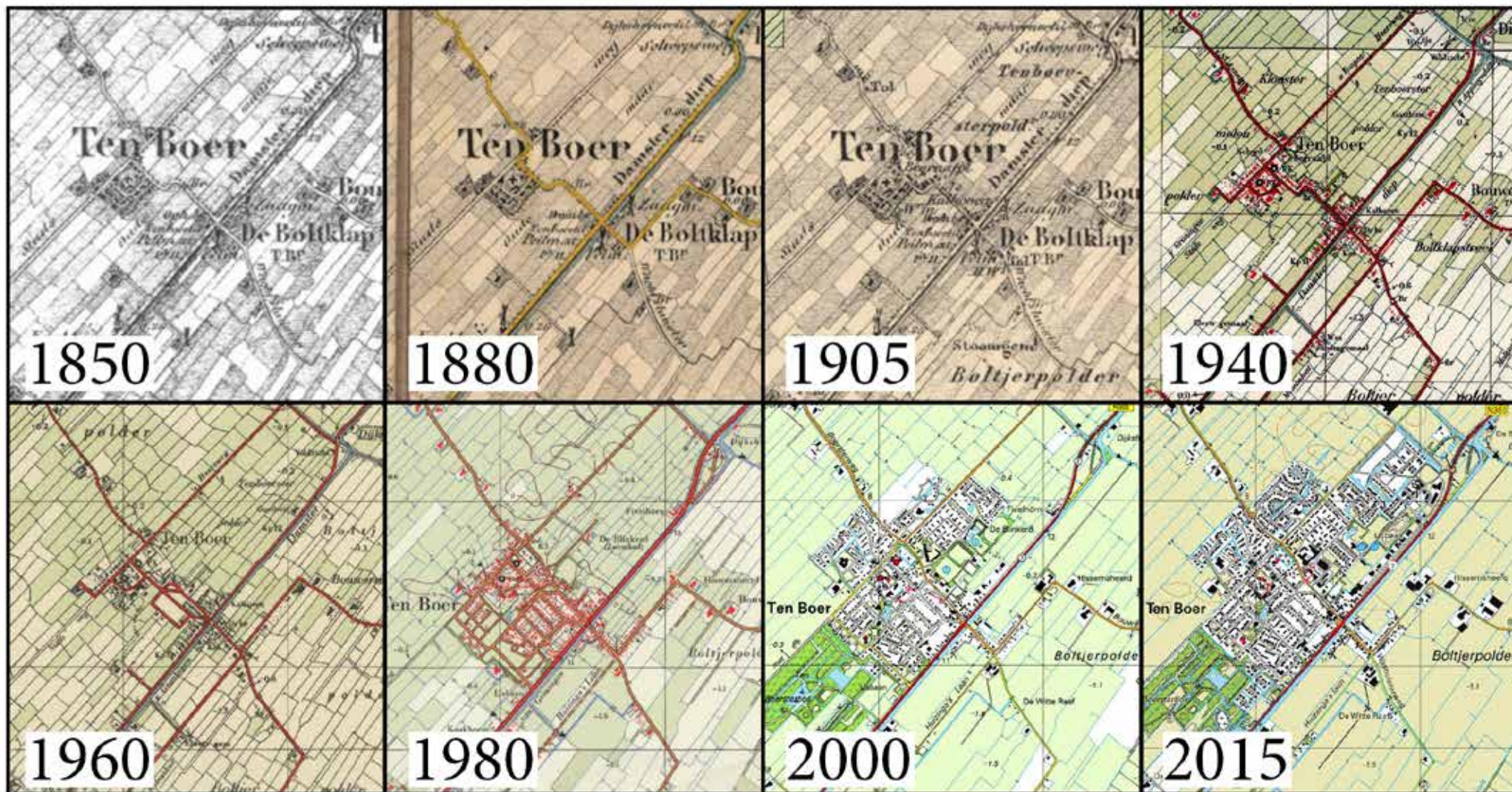
Als hoofddorp ligt Ten Boer centraal in de gemeente. Het dorp ligt aan de provinciale weg Groningen – Delfzijl, de N360. Parallel aan deze weg ligt het Damsterdiep. In vroeger jaren een belangrijke vaarroute voor de binnenvaart, maar door de aanleg van het Eemskanaal op de grens van de gemeente verloor het deze functie. Het Damsterdiep wordt nu alleen nog gebruikt voor de recreatievaart. Met een kleine 4.600 inwoners is Ten Boer verreweg het grootste dorp in de gemeente.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Van oorsprong is Ten Boer een wierdedorp. Opgravingen tonen aan dat het ontstaan teruggaat tot voor de jaartelling. In de eerste eeuwen blijft de bebouwing hoofdzakelijk beperkt tot kleine boerderijen. In de twaalfde eeuw, toen kloosterorden gesticht werden in de provincie Groningen, vestigde zich een klooster op de wierde bij de al bestaande dorpskerk. De bebouwing van het dorp concentreerde zich eerst op de wierde aan de Stadsweg, die toen nog (deels) HeereWeg heette. Later kwam de bebouwing rond de kloosterkerk. Na het graven van het Damsterdiep rond 1425 werd de omgeving van 'de Bolte' bebouwd. De brug over het Damsterdiep heet nog steeds 'Boltbrug'.

De twee dorpsdelen werden later verbonden via de Schipsloot, waarvan de loop nog steeds door het dorp te volgen is. Na 1850 vindt ook bebouwing plaats aan de randen van de wierde. Nog steeds behoudt het dorp haar rechthoekige vorm. De toenemende scheepvaart zorgde voor meer bebouwing langs het Trekpad, de voorloper van de huidige provinciale weg Groningen – Delfzijl, de N360. Rond deze tijd komen ook de eerste voorzieningen in het dorp. Vanaf 1940 worden de eerste structurele uitbreidingen voltooid. Het dorp is in die periode in inwoneraantal verdriedubbeld, vooral omdat de woningbouw in de gemeente bijna volledig in Ten Boer gerealiseerd werd. Ten Boer werd 'centrumdorp' voor een groter gebied. Het karakteristieke van rechthoekig wierdedorp is nog steeds herkenbaar aanwezig. Ten Boer is nu vooral een modern forensendorp aan de noordoostzijde van de stad Groningen.

Bijzonderheden

Het gemeentehuis staat op de wierde in het centrum van Ten Boer en is ondergebracht in een historische boerderij uit de 19e eeuw. Het gemeentehuis is een beschermd monument. Tijdens de openingstijden kan het gebouw worden bezichtigd. De vijver in het centrum van Ten Boer, met op de achtergrond het gemeentehuis

Tegenover het gemeentehuis staat 'het Blauwe huis', de eerste openbare school in Ten Boer. Ook dit gebouw is een monument. Aan deze school heeft Hendrik Westers les gegeven. Een autodidact, die veel onderwijs vernieuwingen tot stand heeft gebracht en die uiteindelijk onderwijsinspecteur werd. Een standbeeld van hem kijkt uit op het 'Blauwe huis'.

De Kloosterkerk in Ten Boer

Centraal in het dorp staat de Kloosterkerk, een restant van het voormalige klooster.

Ten Boer

Gebouwde rijksmonumenten

- Boersterweg 12; Tolhuis
- Boltweg 16; Molen
- Boltweg 18a; Molen
- Gaykingastraat 19; Woonhuis
- Gaykingastraat bij 19; Koetshuis
- H. Westerstraat 13; Woonhuis
- H. Westerstraat 24; Boerderij
- H. Westerstraat 26; Boerderij
- Kerkpad 3; Kerk
- Wolddijk bij 7; Sluiscomplex

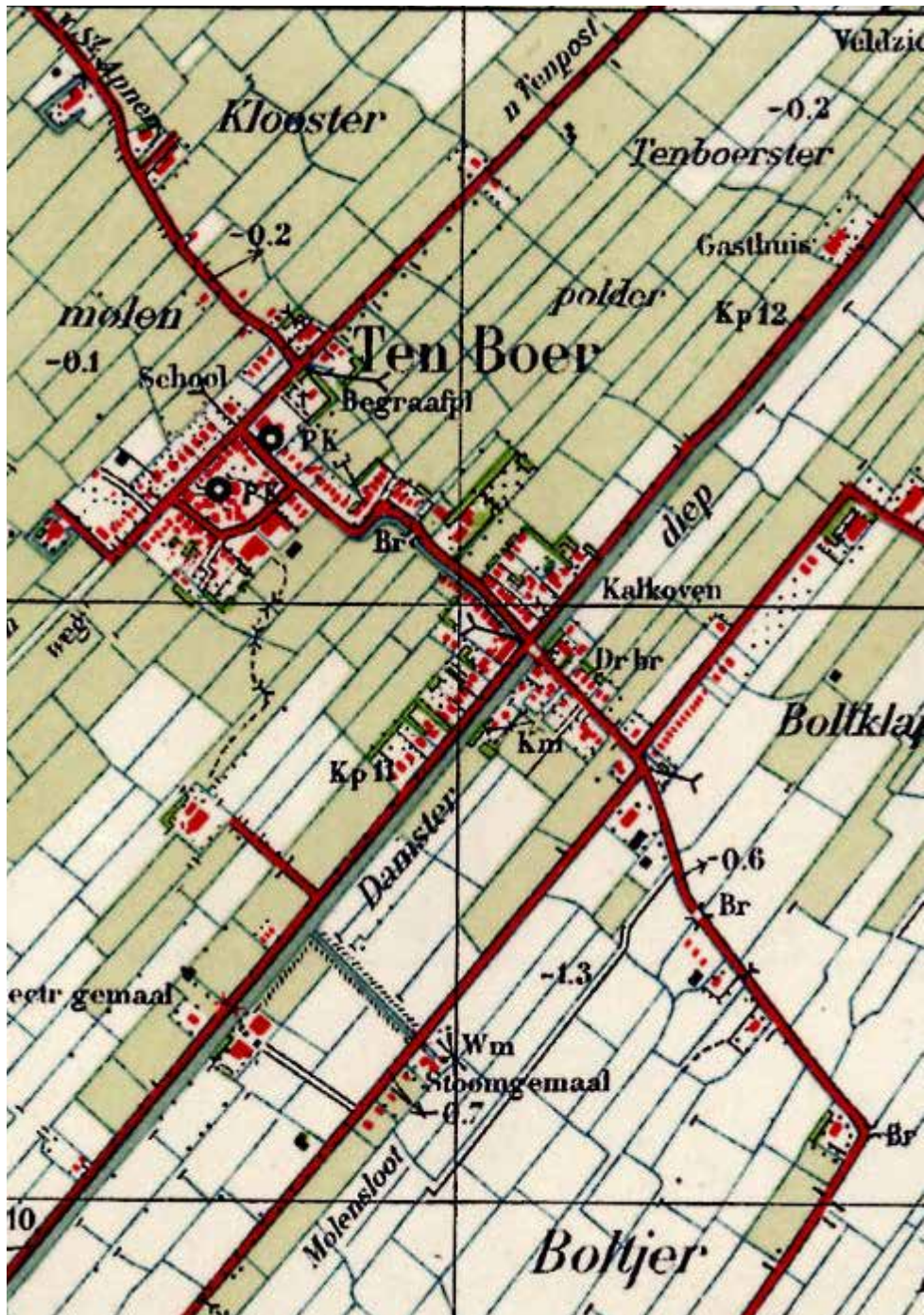
Karakteristieke objecten

- Boltweg 1a; Boerderij
- Boltweg 18; Boerderij
- Boltweg 19; Woonhuis
- Boltweg 24; Woonhuis
- Boltweg 34; Woonhuis
- Burg. Triesenbergstraat 1; Villa
- Burg. Triesenbergstraat 30; Bankgebouw
- Gaykingastraat bij 9; Muziekkoepeel en bank
- Gaykingastraat 17; School
- Gaykingastraat 43-45; Hotel-café
- H. Westerstraat 15; Pastorie
- Hamplaats oneven nrs. 1 t/m 49; Woningbouwcomplex
- Lindenstraat 7-9; Postkantoor
- Rijksweg 61; Directeurswoning
- Rijksweg 63; Woonhuis
- Rijksweg 65; Woonhuis
- Rijksweg 67; Woonhuis
- Rijksweg 79; Woonhuis
- Rijksweg 81-83; Hotel-café
- Stadsweg 17; Woonhuis
- Stadsweg; 25; Woonhuis

- Stadsweg; 27; Woonhuis
- Stadsweg; 31; Villa
- Stadsweg; 33; Woonhuis
- Stadsweg; 38; Kleuterschool
- Stadsweg; 40; Begraafplaats met lijkhuisje
- Stadsweg; 41; Woonhuis
- Stadsweg 43; Gemeentehuis
- Stadsweg 47; Woonhuis
- Stadsweg; 69; Villa
- Stadsweg; 87; Boerderij
- Wigboldstraat 1; Schoolmeesterswoning
- Wigboldstraat 2; Woonhuis
- Wigboldstraat 3; Kerk
- Wigboldstraat 5; Pastorie
- Wigboldstraat 11; Woonhuis
- Wigboldstraat 12; Woonhuis
- Wigboldstraat 32; Woonhuis

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Boersterweg 18; Boerderij
- Boersterweg 20; Boerderij
- Boersterweg 55; Boerderij
- Boersterweg 57; Boerderij
- Bouwerschapsweg 31; Boerderij
- Damsterdieo NZ bij 6; Gemaal
- Huizenga's Laan 5; Boerderij
- Rijksweg 35; Boerderij
- Washuisterweg 12; Boerderij
- Wolddijk 7; Boerderij

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

TEN BOER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

<p>Boltweg 1A xx xx xx x x</p> <p>Dwarshuisboerderij uit circa 1900. Met symmetrisch opgezet voorhuis onder schilddak. Onderkelderd voorhuis. Schuur in latere fases gewijzigd. Beeldbepalende ligging aan het Damsterdiep.</p>		<p>Boltweg 18 xx x xx x x</p> <p>Boerderij van het krimpentype. Wit geschilderd gebouw in ambachtelijk-traditionele trant. Gelegen naast de Rijksmonumentale molen de Widde Meuln. Zeer beeldbepalende ligging aan het Damsterdiep.</p>	
<p>Boltweg 19 x xx x xx x</p> <p>Woonhuis uit 1912. Asymmetrisch opgezette woning onder samengestelde kap en voorzien van topgevel en klein balkon. Uitgevoerd met kenmerken van Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging aan de Boltweg.</p>		<p>Boltweg 24 x xx x x x</p> <p>Woonhuis uit 1935. Pand onder relatief hoog schilddak voorzien van kenmerkende schoorsteen. Uitgevoerd met kenmerken van Expressionistische architectuur. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de Boltweg.</p>	
<p>Boltweg 34 x xx x x x</p> <p>Woonhuis met schuur uit 1938. Gebouwd door aannemer Zonderland. Woning onder zadeldak en gebouwd in zorgvuldige Interbellum architectuur. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de Boltweg.</p>		<p>Burg. Triezenbergstr.1 x xx xx x xx</p> <p>Villa uit circa 1940. Woonhuis op samengestelde plattegrond met centraal gelegen entree. Zeer beeldbepalende ligging op hoek Burgemeester Triezenbergstrat en De Valckestraat, aan plein in de kern van Ten Boer.</p>	
<p>Burg. Triezenbergstr.30 xx xx xx x xx</p> <p>Bankgebouw uit 1964. Pand op L-vormige plattegrond onder zakdeldak. Uitgevoerd in Interbellumarchitectuur. Met kenmerkende pui op begane grond. Beelbepalende teruggerooide ligging in bocht aan de Burgemeester Triezenbergstraat.</p>		<p>Bij Gaykingastraat 9 xx xx x x</p> <p>Muziekkoepeel uit circa 1950 en gemetselde bank. Gelegen op driehoekig plein tussen Gaykingastraat, Lindenstraat en De Valckestraat. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van Ten Boer.</p>	

Karakteristieke panden

TEN BOER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Gaykingastraat 17 **xxx xx xx x**

Voormalige lagere school uit circa 1921 van aannemer C. Pot. Symmetrisch opgezet pand met meerdere klaslokalen. Tot 1951 in gebruik geweest als school en thans als dorps huis. Met schoolplein aan voorzijde. Beeldbepalend gelegen op hoek Gaykingastraat en Marskramer.

Gaykingastraat 43-45 **xx xx xx x**

Hotel-café uit circa 1947. L-vormig pand met verhoogd bouwdeel op de hoek. Herbouwd na verwoesting café tijdens de bevrijding in 1945. Zeer beeldbepalende hoekligging bij kruising de entree van Ten Boer. Zie ook Rijksweg 81-83.

H. Westerstraat 15 **xxx xx xxx x**

Pastorie uit 1844 behorende bij Nederlands Hervormde kerk. Pand op vierkante plattegrond onder omlopend schilddak met nokschorstenen. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Ensemble met naastgelegen rijksmonumentale kerk. Beeldbepalende ligging aan de H. Westerstraat.

Hamplaats o.e. 1 t/m 49 **xx xx xx x xx**

Woningbouwcomplex uit 1960 ontworpen door architectenbureau K.G. Olsmeyer. Bestaande uit acht rijen van drie woningen. Woningen met karakteristieke kapvorm, schoorstenen en bovenlichten. Beeldbepalend gelegen complex in de kern van Ten Boer.

Lindenstraat 7-9 **xx xx xx x x**

Voormalig postkantoor uit 1916. Villavormig woonhuis op samengestelde plattegrond. Uitgevoerd in Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging aan plein in de kern van Ten Boer.

Rijksweg 61 **x xx x xx x**

Directeurswoning uit circa 1930. Woning op vierkante plattegrond onder tentdak. Uitgevoerd in Expressionistische architectuur. Beeldbepalend gelegen aan de Rijksweg naast Rijksweg 63 en 65 welke eveneens zijn aangewezen als karakteristiek.

Rijksweg 63 **x xx xx x xx**

Woonhuis uit circa 1955. Gebouwd in expressieve Wederopbouwarchitectuur. Voorzien van kenmerkende kap met schoorsteen en doolopend balkon aan voorzijde. Ensemble met Rijksweg 65 welke eveneens is aangewezen als karakteristiek. Beeldbepalende ligging aan de Rijksweg.

Rijksweg 65 **x xx xx x xx**

Woonhuis uit circa 1955. Gebouwd in expressieve Wederopbouwarchitectuur. Voorzien van kenmerkende kap met schoorsteen en doolopend balkon aan voorzijde. Ensemble met Rijksweg 63 welke eveneens is aangewezen als karakteristiek. Beeldbepalende ligging aan de Rijksweg.

Karakteristieke panden

TEN BOER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Rijksweg 67 **x x xx x x**

Woonhuis uit 1926. Wit geschilderde woning op samengestelde plattegrond. Beeldbepalend gelegen aan de Rijksweg naast Rijksweg 63 en 65 welke eveneens zijn aangewezen als karakteristiek.

Rijksweg 79 **x xx xx x x**

Woonhuis De Bolten uit circa 1935. Woonhuis van veearts uitgevoerd in Interbellum architectuur. Beeldbepalende hoekligging bij kruising Rijksweg - Gaykingastraat, bij de entree van Ten Boer.

Rijksweg 81-83 **xx xx xx x**

Hotel-café uit circa 1947. L-vormig pand met verhoogd bouwdeel op de hoek. Herbouwd na verwoesting café tijdens de bevrijding in 1945. Zeer beeldbepalende hoekligging bij kruising de entree van Ten Boer. Zie ook Gaykingastraat 43-45.

Stadsweg 17 **x xx xx x**

Dwarshuis uit circa 1900. Symmetrisch opgezet voorhuis onder kap met wolfseinden. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Zeer beeldbepalende ligging op erf bij kruising van de Stadsweg.

Stadsweg 25 **xx x xx x x**

Woonhuis uit circa 1910. Wit geschilderd woonhuis van het krimpentype. Gebouwd met gebruikmaking van bouw materiaal van afgebroken burgemeesterswoning. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Stadsweg 27 **xx x xx x x**

Woonhuis uit circa 1910. Wit geschilderd woonhuis voorzien van decoratief metselwerk. Gebouwd met gebruikmaking van bouw materiaal van afgebroken burgemeesterswoning. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Stadsweg 29 **x xx xx x x**

Dokterswoning uit circa 1910. Asymmetrisch opgezet woonhuis. Met rondlopend schilddak en voorzien van erker en topgevel. Met eclectische decoratieve elementen. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Stadsweg 33 **x x xx x x**

Woonhuis uit circa 1910. Villavormig woonhuis op samengestelde plattegrond. Uitgevoerd in Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Karakteristieke panden

TEN BOER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 fensamble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 fensamble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Stadsweg 38	xx xx xx x xx	
<p>Voormalige kleuterschool uit circa 1935. Behoorde bij de naastgelegen, inmiddels door brand verdwenen, Christelijke lagere school. Uitgevoerd in Interbellum architectuur. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg met schoolplein aan de voorzijde.</p>		

Stadsweg 40	xx x xx x x	
<p>Begraafplaats met lijkhuisje. Rechthoekige begraafplaats met centraal gelegen lijkhuisje. Eenvoudig uitgevoerd lijkhuisje uit 1874. Gelegen tussen Stadsweg en Gaykingastraat.</p>		

Stadsweg 41	xx xx xx xx x	
<p>Woonhuis uit 1830 gelegen op oudere fundamenteën. Pand heeft korte tijd gediend als pastorie van de gereformeerde kerk. Uitgevoerd als symmetrisch opgezet dwarshuis met erker aan voorzijde en voorzien van dakopbouw. Beeldbepalende ligging aan de Stadsweg.</p>		

Stadsweg 43	xxx xxx xxx xx xx	
<p>Gemeentehuis uit 1911 naar ontwerp van de gemeentearchitect S. Blokzijl. Pand op L-vormige plattegrond en voorzien van toren. Met tuin van Vroom. Heeft tot 1977 dienst gedaan als gemeentehuis. Zeer beeldbepalende ligging aan de Stadsweg.</p>		

Stadsweg 47	x xx xx x x	
<p>Woonhuis uit circa 1910. Asymmetrisch opgezet woonhuis onder samengestelde kap en voorzien van topgevel. Met kenmerken van Vernieuwingsstijl. Mogelijk door architect S. Blokzijl. Beeldbepalend gelegen naast het voormalige gemeentehuis.</p>		

Stadsweg 69	xx xx xx x x	
<p>Villa Wilria uit circa 1930. Woonhuis onder gebogen zadeldak en voorzien van erker aan voorzijde. Heeft tevens dienst gedaan als bankgebouw. Zeer beeldbepalend gelegen aan kruising aan de Stadsweg.</p>		

Stadsweg 87	x xx xx x x	
<p>Kop-hals-romp boerderij uit 1949 en met oudere schuur. Voorhuis uitgevoerd in Delftse School architectuur. Zeer beeldbepalende hoekligging op erf aan de Stadsweg.</p>		

Wigboldstraat 1	xx xx xx x x	
<p>Voormalige schoolmeesterswoning uit circa 1880. Behoorde bij de inmiddels verdwenen Christelijke lagere school. Uitgevoerd als symmetrisch opget dwarshuis op T-vormige plattegrond. Beeldbepalend hoekligging en gelegen naast de Gereformeerde kerk.</p>		

Karakteristieke panden

TEN BOER

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Wigboldstraat 2 **xx xx x xx x**

Woonhuis met werkplaats uit circa 1905 genaamd Roze Marie. Asymmetrisch opgezet woonhuis onder samengestelde kap en voorzien van topgevel. Met enige kenmerken van chaletstijl. Beeldbepalend gelegen op de hoek van de Wigboldstraat en Stadsweg.

Wigboldstraat 5 **xxx xx xx x x**

Pastorie uit 1963 behorende bij naastgelegen Gereformeerde kerk. Gebouwd in Wederopbouwarchitectuur. Ensemble met naastgelegen Gereformeerde kerk. Beeldbepalende ligging aan de Wigboldstraat.

Wigboldstraat 12 **x xx x xx x**

Dwarshuis uit circa 1900 Symmetrisch opgezet voorhuis onder schilddak. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalende ligging aan de Wigboldstraat.

Wigboldstraat 3 **xxx xxx xx xx xx**

Gereformeerde kerk uit 1896 en vergroot in 1980. Zaalkerk met dakruiter uitgevoerd met eclectische kenmerken. Ensemble met naastgelegen pastorie. Beeldbepalende teruggerooide ligging aan de Wigboldstraat.

Wigboldstraat 11 **x xx xx x x**

Woonhuis uit circa 1910. Asymmetrisch opgezet woonhuis onder samengestelde kap. Met kenmerken van Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging aan de Wigboldstraat.

Wigboldstraat 32 **x xx xx x x**

Woonhuis uit circa 1940. Uitgevoerd met kenmerken van Delftse School architectuur. Zeer beeldbepalende ligging op hoek Wigboldstraat en Reddingiusstraat.

St Annen

Ligging

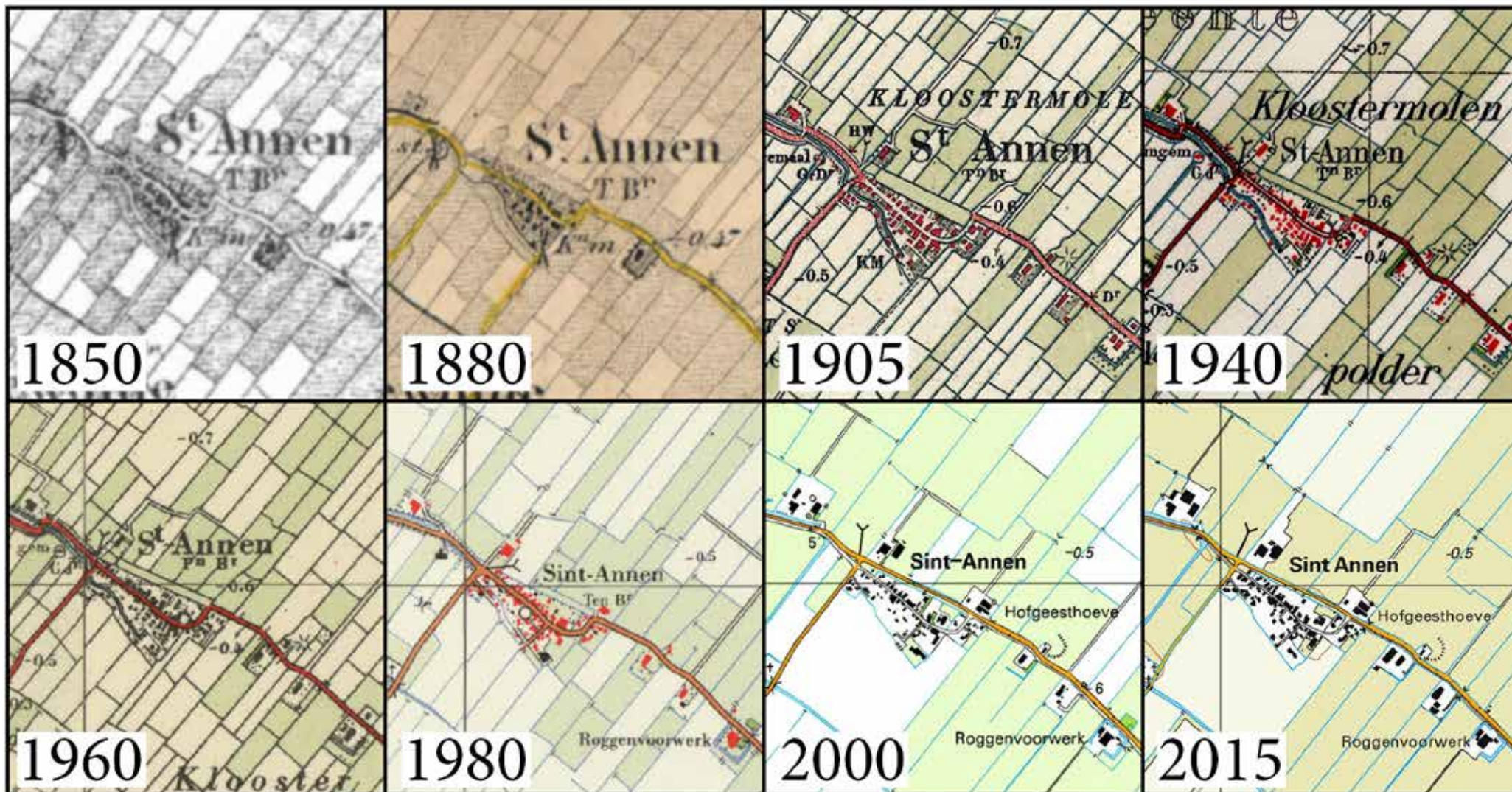
Sint Annen met haar 200 inwoners ligt aan de weg Ten Boer-Bedum, in de westhoek van de gemeente. De aanleg van de Eemshavenweg eind zeventiger, begin tachtiger jaren, op minder dan een kilometer van het dorp, betekende een enorme verbetering van de bereikbaarheid van Sint Annen.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Vroeger lag Sint Annen aan een aftakking van de Kardingermaar. Deze aftakking liep door tot in het dorp, maar is na 1940 gedempt. De structuur van het dorp wordt van oorsprong gevormd door de doorgaande weg van Ten Boer naar Bedum en het, parallel aan de weg lopende water. De dorpsnaam is afkomstig van het nonnenklooster Sint Anna van de Cisterciënzer orde. Niet bekend is wanneer het klooster is verdwenen.

De weg die achter Sint Annen langsloopt, de Singel, is aangelegd omstreeks 1982. Na gereedkoming van de Eemshavenweg was er een forse toename van verkeer door het dorp. Daardoor werd Sint Annen één van de eerste, maar zeker het kleinste dorp met een 'rondweg'.

Bijzonderheden

Sint Annen heeft een uniek dorps huis. Een oude molenromp is in de tachtiger jaren omgebouwd tot een prachtig onderkomen. Op het dorpspleintje staat een klokkenstoel. Het oude dorpscafé Klinkhamer is in de jaren '90 op een stijlvolle manier gerenoveerd, al heeft het de functie van café daarmee niet teruggekregen.

Sint Annen

Gebouwde rijksmonumenten

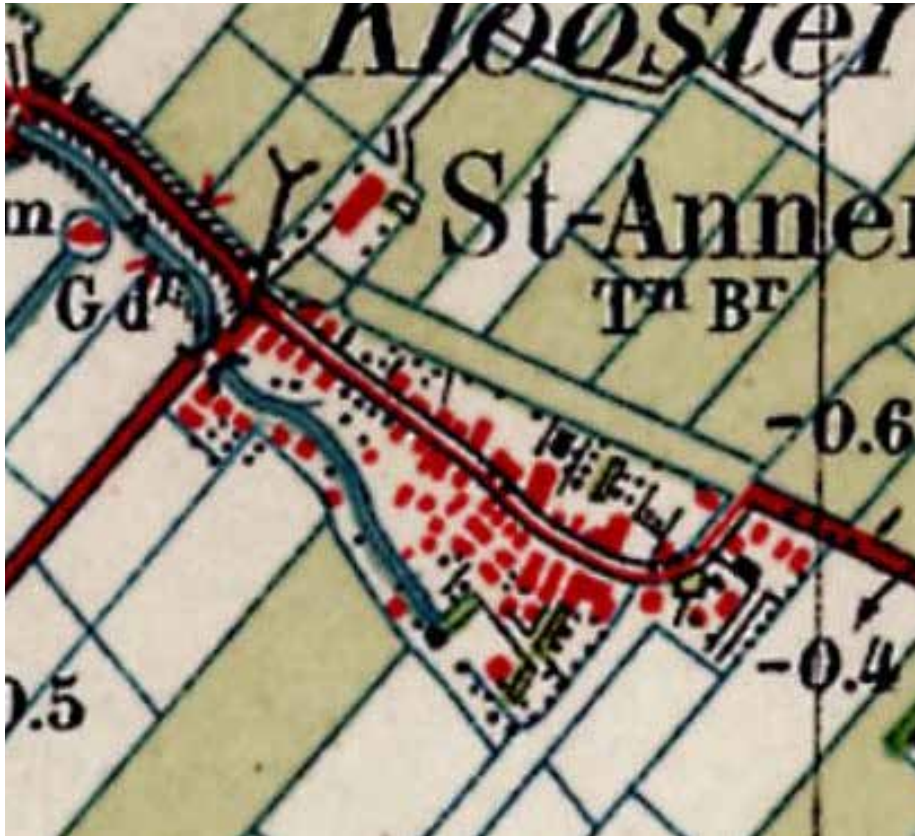
- Boersterweg 26; Boerderij

Karakteristieke objecten

- Hoofdweg 3; Schoolgebouw
- Hoofdweg 5; Meesterswoning
- Hoofdweg 10; Woonhuis
- Hoofdweg 14; Café
- Hoofdweg 18; Woonhuis
- Hoofdweg 29; Woonhuis
- Kerkpad 1; Kerkgebouw
- Molenpad 9; Molenromp

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Bedumerweg 3; Boerderij
- Boersterweg 32; Boerderij
- Boersterweg 67; Boerderij
- Boersterweg 69; Boerderij
- Thesingerweg 9; Transformatorgebouwtje

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

SINT ANNEN

	cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk. ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid		cultuurhistorisch	architectuurhist.	stedenbouwk. ensemble	authenticiteit	zeldzaamheid	
<p>Hoofdweg 3</p> <p>Voormalige lagere school uit 1806 en in 1890 verbouwd. Eenlaags gebouw onder schilddak en voorzien van forse dakruiter uit 1890. In latere fase verbouwd tot woonhuis. Ensemble met naastgelegen schoolmeesterswoning. Beeldbepalende ligging aan de Hoofdweg.</p>	xxx	xx	xx		x		xx	xx	xx	x	x	
<p>Hoofdweg 10</p> <p>Dwarshuis uit 1906. Symmetrisch opgezet woonhuis. Voorzien van enige decoratieve elementen in Overgangsstijl. Beeldbepalend gelegen aan de Hoofdweg in de kern van Sint Annen.</p>	x	xx	xx	x	x		xx	xx	xx	xx	xx	
<p>Hoofdweg 18</p> <p>Woonhuis uit circa 1900. Woonhuis onder kap met wolfseinden. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de Hoofdweg.</p>	x	x	xx	x	x		x	x	xx	x	x	
<p>Kerkpad 1</p> <p>Voormalig kerkgebouw met aangebouwde kosterwoning uit circa 1900. Eenlaags pand onder schilddak met kerkzaal aan linker zijde en woning aan rechter zijde. Met klokkenstoel op plein voor het gebouw. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van het dorp.</p>	xxx	x	xx		xx		xx	x	x		xx	
<p>Hoofdweg 5</p> <p>Voormalige schoolmeesterswoning uit circa 1920. Woonhuis op nagenoeg vierkante plattegrond onder mansarde kap. Ensemble met naastgelegen schoolmeesterswoning. Beeldbepalende ligging aan de Hoofdweg in de kern van Sint Annen.</p>	xx	xx	xx	x	x		xx	xx	xx	x	x	
<p>Hoofdweg 14</p> <p>Café met doorrit en woonhuis uit circa 1850. Woonhuis aan rechter zijde en voormalig café aan linker zijde. Café voorzien van kenmerkende baanderdeuren voor doorrit. Zeer beeldbepalende ligging aan de Hoofdweg in de kern van het dorp.</p>	xx	xx	xx	xx	xx		xx	xx	xx	xx	xx	
<p>Hoofdweg 29</p> <p>Woonhuis uit circa 1900. Woonhuis onder kap met wolfseinden. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen in het lint en tegenover voormalig café.</p>	x	x	xx	x	x		x	x	xx	x	x	
<p>Molenpad 9</p> <p>Molenromp van korenmolen Ridder uit 1883. Heeft twee voorgangers gehad. In 1924 is de bovenbouw afgebrand. Achtkante stenen onderbouw, in latere fase aan achterzijde uitgebreid. Thans in gebruik als dorps huis.</p>	xx	x	x		xx		xx	x	x		xx	

Groete uit
ST. ANNEN

*Red. H. U. D.
P. H. D.*

Thesinge

Ligging

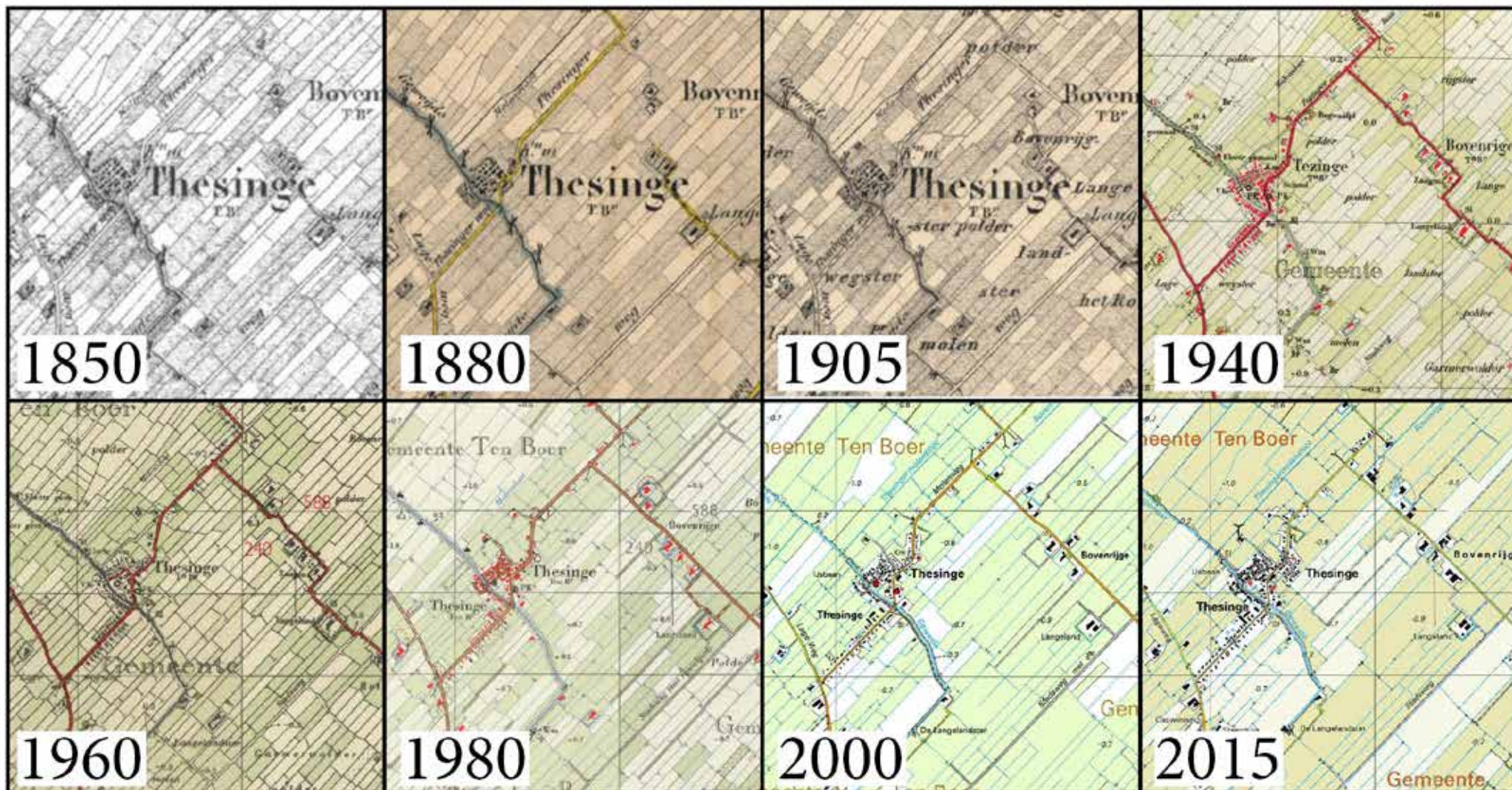
Landschappelijk gezien ligt Thesinge centraal in het 'Woldgebied' het voormalig hoogveengebied ten westen van Ten Boer. De G.N.Schutterlaan en de Molenweg is de doorgaande wegenstructuur die het dorp verbind met de omgeving.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Zoals eerder vermeld ligt Thesinge centraal in het woldgebied. Vanaf de vroege ontginning van dit gebied werden waterwegen aangelegd zoals de Kardingermaar en 'het Geweijde'. Deze laatste is voor Thesinge erg belangrijk geweest. Het dorp en de klooster is gesticht aan het 'Geweijde'. Deze watergang was een belangrijke verbinding voor het dorp met haar omgeving.

Het klooster heeft een belangrijke rol gespeeld in de ruimtelijke ontwikkeling van het dorp. Het terrein van het Benedictijner nonnenklooster Germania lag op een verhoging. Eromheen groeide een eerste nederzetting. Tegen 1800 raakte de oude dorpskern op de wierde vol en ontstonden uitbreidingen in de vorm van lintbebouwing langs de beide toegangswegen: de Molenweg en de G.N. Schutterlaan. Nadien is op bescheiden schaal bijgebouwd: in 1965 een reeks eengezinswoningen aan de Molenweg, in de jaren 80 volgde nieuwbouw aan de Bakkerstraat, en in 2001 verrees het nieuwe wijkje Molenhorn.

Bijzonderheden

De dorpskern is een wandeling waard, met de oude Kloosterkerk en korenmolen Germania als blikvangers. Het terrein achter de molen is een archeologisch monument: in de grond bevinden zich nog restanten van het klooster. Volledig in oude staat hersteld is de smederij op 'Smidshouk', op afspraak- in bedrijf- te bezichtigen.

Thesinge

Rijksmonumenten

- Bovenrijgerweg 10; boerderij
- Bovenrijgerweg 12; boerderij
- Bovenrijgerweg 19; boerderij
- Kapelstraat 2; kerk
- Kerkstraat 2; kerk
- Molenweg 11; molen

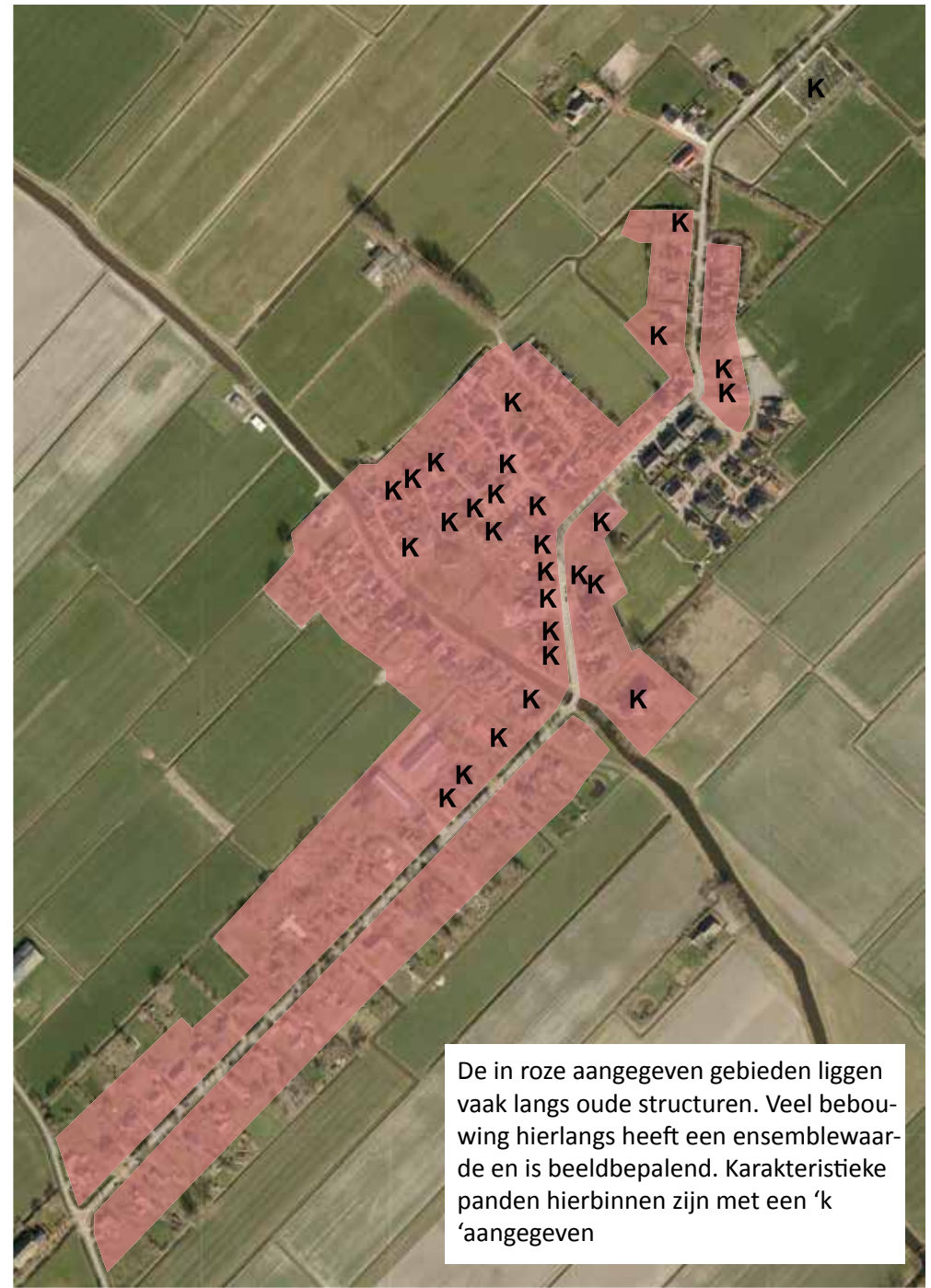
Karakteristieke objecten

- De Dijk 1; Arbeiderswoning
- G.N. Schutterlaan 4; Boerderij
- G.N. Schutterlaan 6; Boerderij
- G.N. Schutterlaan 8; Woonhuis
- H. Ridderplein 3; Arbeiderswoning
- Kapelstraat 1; Café
- Kapelstraat 6; Pastorie
- Kapelstraat 7; Boerderij
- Kapelstraat 9; Meesterswoning
- Kapelstraat 11; Schoolgebouw
- Kapelstraat 16; Smederij
- Kerkstraat 1; Boerderij
- Kerkstraat 2; Boerderij
- Kerkstraat 3; Meesterswoning
- Kerkstraat 4; Meesterswoning
- Kerkstraat 5; Schoolgebouw
- Kerkstraat 6; Schoolgebouw
- Kerkstraat 8; Woonhuis
- Kerkstraat 10; Woonhuis
- Kerkstraat 11; Boerderij
- Luddestraat 1; Woonhuis
- Luddestraat 3; Woonhuis
- Luddestraat 5; Kerkgebouw
- Moeshorn 2; Woonhuis
- Molenweg 20; Kerkgebouw
- Molenweg 21; Woonhuis

- Molenweg 22; Pastorie
- Molenweg bij 29; Baarhuisje en begraafplaats

Beeldbepalende objecten buitengebied

- Lageweg 13; boerderij
- Lageweg 21; boerderij
- Lageweg 24; boerderij
- Lageweg 25; boerderij
- Lageweg 27; boerderij
- Lageweg 28; boerderij
- Lageweg 32; boerderij
- Thesingerweg 4; boerderij
- Thesingerweg 11; boerderij
- Thesingerweg 13; boerderij
- Thesingerweg 23; boerderij
- Thesingerlaan 2; boerderij

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

THESINGE

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

<p>De Dijk 1 x x x x xx</p> <p>Arbeiderswoning uit circa 1900. Woonhuis van het krimpentype. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant en voorzien van enige decoratieve elementen, zoals siermetselwerk. Beeldbepalende ligging aan het Geweide.</p>		<p>G.N. Schutterlaan 4 x xx xx xx x</p> <p>Dwarshuisboerderij uit circa 1870. Symmetrisch opgezet voorhuis onder kap met wolfseinden. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Gelegen op deels omgracht erf met bruggetje. Beeldbepalende ligging in het lint in rij met meer karakteristieke bebouwing.</p>	
<p>G.N. Schutterlaan 6 x xx xx x xxx</p> <p>Boerderij uit circa 1890. Boerderij van het Oldambtster type in streekeigen variant. Voorzien van kenmerkende driezijdige uitbouw aan voorzijde een aanbouw van later datum aan de linker zijde. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalende ligging in het lint in rij met meer karakteristieke bebouwing.</p>		<p>G.N. Schutterlaan 8 x xx x x x</p> <p>Woonhuis uit circa 1920. Villavormig woonhuis onder samengestelde kap. Uitgevoerd met kenmerken van Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging in het lint in rij met meer karakteristieke bebouwing.</p>	
<p>H. Ridderplein 3 x x x x xx</p> <p>Arbeiderswoning uit circa 1870. Woonhuis uitgevoerd in sobere ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalende ligging op hoek H. Ridderplein en Schoolgang.</p>		<p>Kapelstraat 1 xx xx xx x xx</p> <p>Café uit circa 1860 met oudere kern uit 1762. Pand op rechthoekige plattegrond uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Met vier lindes aan de voorzijde. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge nabij de kerk.</p>	
<p>Kapelstraat 6 xx xx xx xx x</p> <p>Pastorie uit circa 1830. Voorhuis uitgevoerd als symmetrisch opgezet dwarshuis onder schilddak met dakopbouw. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge. Ensemble met tegenover gelegen kerk (rijksmonument).</p>		<p>Kapelstraat 7 x xx xx x x</p> <p>Kop-hals-romp boerderij uit circa 1850. Heeft lange tijd dienst gedaan als kuiperij. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalend gelegen in de kern van Thesinge in gedeelte met meer karakteristieke bebouwing.</p>	

Karakteristieke panden

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

<p>Kapelstraat 9 xx xx xxx xx x</p> <p>Schoolmeesterswoning uit 1906. Villavormig woonhuis voorzien van kenmerkende trapgevel en hoefijzervormig venster. Ensemble met naastgelegen openbare lagere school.</p>		<p>Kapelstraat 11 xx xx xxx x x</p> <p>Voormalige openbare lagere school. Wit geschilderd pand onder dubbel schilddak. Ensemble met naastgelegen schoolmeesterswoning. Met schoolplein aan voorzijde. Zeer beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge.</p>	
<p>Kapelstraat 16 xx xx xx x x</p> <p>Voormalige smederij uit circa 1900. Uitgevoerd als swarshuisboerderij met schuur en kleinere bijschuur in ambachtelijk traditionele trant. Zeer beeldbepalende hoekligging in de kern van het dorp.</p>		<p>Kerkstraat 1 xx xx xx x x</p> <p>Dwarshuisboerderij uit circa 1880. Gelegen op locatie waar voor 1832 een boerderij aanwezig was. Boerderij in ambachtelijk-traditionele trant. Zeer beeldbepalende ligging op erf in de kern van Thesinge.</p>	
<p>Kerkstraat 2 x xx xx x x</p> <p>Kop-rompboerderij uit 1851. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Zeer beeldbepalende ligging aan kruising in de kern van Thesinge in gedeelte met meer karakteristieke bebouwing.</p>		<p>Kerkstraat 3 xx xx xxx x xx</p> <p>Schoolmeesterswoning uit 1883. Behorende bij naastgelegen schoolgebouw. Symmetrisch opgezet woonhuis onder schilddak met nokschoorstenen. Voorzien van omlijsting rond entree. Ensemble met naastgelegen schoolgebouw, kerk en pastorie. Beeldbepalende ligging aan de Kerkstraat.</p>	
<p>Kerkstraat 4 xx x xxx x x</p> <p>Schoolmeesterswoning uit circa 1925 behorende bij naastgelegen Gereformeerde school. Pand op nagenoeg vierkante plattegrond onder mansarekap. Ensemble met naastgelegen schoolgebouw. Beeldbepalende ligging aan de Kerkstraat.</p>		<p>Kerkstraat 5 xx xx xx xx</p> <p>Voormalige Gereformeerde school uit circa 1880. Tot 1921 in gebruik geweest. Ensemble met naastgelegen meesterswoning, kerk en pastorie. Beeldbepalende teruggerooide ligging aan de Kerkstraat.</p>	

Karakteristieke panden

THESINGE

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

<p>Kerkstraat 6 xx xx xxx xx xx</p> <p>Gereformeerde lagere school uit 1921. Gebouwd als middengangsschool. Met schoolplein met hek aan voorzijde. Ensemble met naastgelegen meesterswoning. Zeer beeldbepalende ligging aan de Kerkstraat.</p>		<p>Kerkstraat 8 x xx xx x x</p> <p>Woonhuis uit circa 1915. Pand op samengestelde plattegrond met enige kenmerken van Vernieuwingsstijl. Beeldbepalende ligging naast school aan de Kerkstraat.</p>	
<p>Kerkstraat 10 x xx xx x x</p> <p>Dwarshuis uit circa 1910. Asymmetrisch opgezet voorhuis onder schilddak met nokschorstenen. Gelegen op ruim erf naast Geweide. Beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge.</p>		<p>Kerkstraat 11 x xx xx x x</p> <p>Boerderij van het Oldambtster type uit 1877. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Gelegen op erf met stookhut en nabij brug over het Geweide. Voorhuis gericht op het water.</p>	
<p>Luddestraat 1 x x xx x x</p> <p>Woonhuis uit circa 1890. Voorhuis uitgevoerd als asymmetrisch opgezet dwarshuis onder schilddak met nokschorstenen. Ensemble met Luddestraat 3. Beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge.</p>		<p>Luddestraat 3 x x xx x x</p> <p>Dwarshuisboerderij uit circa 1890. Voorhuis uitgevoerd als asymmetrisch opgezet dwarshuis onder schilddak met nokschorstenen. Ensemble met Luddestraat 1. Beeldbepalende ligging in de kern van Thesinge.</p>	
<p>Luddestraat 5 xx x x xx</p> <p>Voormalig kerkgebouw Christelijk Gereformeerde kerk. Met woonhuis uit circa 1920. Kerkgebouw uitgevoerd als schuurkerk in ambachtelijk-traditionele trant. In gebruik tot bouw nieuwe kerk aan de Molenweg. Beeldbepalend gelegen aan de Luddestraat.</p>		<p>Moeshorn 2 x xx x xx x</p> <p>Woonhuis uit circa 1935 met inpandige schuur aan achterzijde. Uitgevoerd in Interbellum architectuur. Voorhuis voorzien van kenmerkende schoorsteen. Beeldbepalende ligging aan de Moeshorn.</p>	

Karakteristieke panden

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Molenweg 20 **xx** **x** **xx** **x** **x**

Christelijk Gereformeerde kerk uit circa 1950. In latere fase aan achterzijde uitgebreid. Zaalkerk uitgevoerd in sobere wederopbouw architectuur. Ensemble met naastgelegen pastorie. Beeldbepalende ligging aan de Molenweg.

Molenweg 22 **xx** **x** **xx** **x** **x**

Pastorie uit circa 1955 behorende bij Christelijk Gereformeerde kerk. Uitgevoerd in sobere wederopbouw architectuur. Ensemble met naastgelegen kerkgebouw. Beeldbepalende ligging aan de Molenweg.

Molenweg 21 **x** **xx** **x** **x** **x**

Woonhuis met schuur uit circa 1925. Villavormig woonhuis op samengestelde plattegrond. Voorzien van inpandig balkon en erker. Beeldbepalende ligging aan de Molenweg.

Molenweg bij 29 **xx** **xx** **x** **xx** **x**

Baarshuisje uit 1873 gelegen op begraafplaats. Begraafplaats behorende bij Gereformeerde kerk en vanaf 1927 ook bij de Hervormde kerk. Baarshuisje onder zadeldak voorzien van sierlijst en roosvenster.

Garmerwolde

Ligging

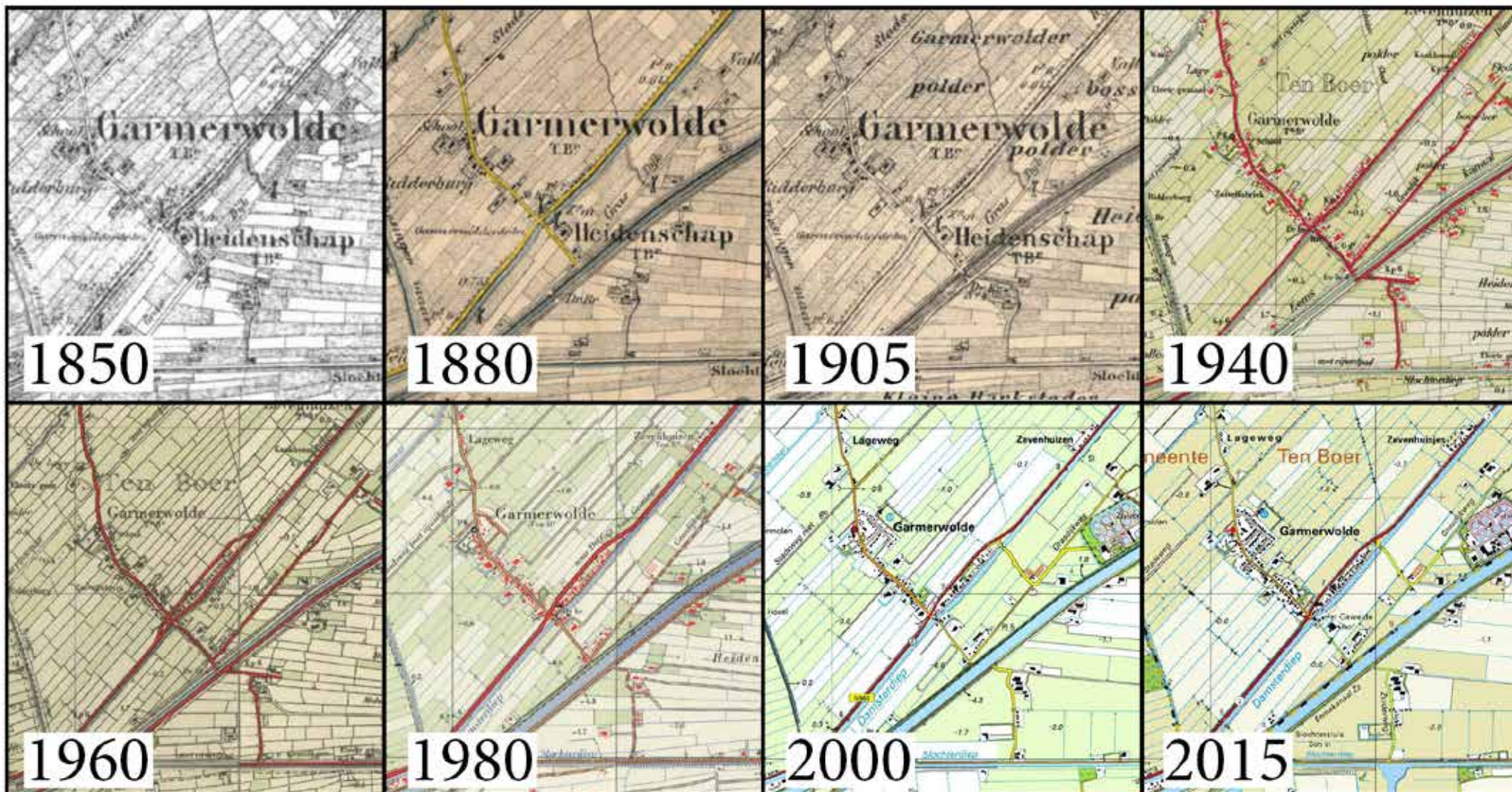
Het dorp Garmerwolde (een kleine 600 inwoners) ligt in de zuidwesthoek van de gemeente Ten Boer en grenst direct aan het grondgebied van de gemeente Groningen. De stadswijk Lewenborg ligt op ongeveer 2 km. Tussen Garmerwolde en Lewenborg ligt het 'Bevrijdingsbos'. Dit gebied is vanuit Garmerwolde via meerdere fietsroutes bereikbaar.

Ruimtelijke ontwikkelingen

Garmerwolde is een boerderijdorp dat is ontstaan in een veenontginningslandschap met lange ontginningsassen met boerderijen. De eerste bewoning dateert van circa 1200 na Chr. Vanuit de kloosters in het gebied is de ontginning van het gebied systematisch ter hand genomen. In Garmerwolde stond een boerderij van het klooster Bloemhof te Wittewierum. Daarna verschenen borgen en steenhuizen waarmee het gebied steeds sterker onder bestuurlijke invloed kwam te staan. De bebouwing bestond in die tijd voornamelijk uit boerderijen en een rijtje woningen aan het Damsterdiep. Na het graven van het Eemskanaal rond 1875 ontstond nieuwe bebouwing aan de linten en aan het vervoer over water gerelateerde bedrijvigheid. Latere bebouwing wordt voornamelijk langs de Dorpsweg gesitueerd. De jongste, planmatige uitbreidingen zijn noordoostelijk van het dorp terechtgekomen.'

Garmerwolde is nu een rustiek dorp dat door zijn structuur dwars op de 'nieuwe rijksweg' (nu de provinciale weg N360) en de aanwezige boomsingels op oude erven herinneren aan oude tijden. De N360 is een barrière in het dorp, maar het karakter van een veenontginningsdorp met ontginningsas is nog steeds herkenbaar. De bebouwing varieert van boerderijen, woningen in het lint en een kleine uitbreidingswijk.

Bijzonderheden

Garmerwolde heeft een bijzondere kerk, met vrijstaande toren. De kerk dateert uit 1250 na Christus. Aan de rand van Garmerwolde, tussen het Eemskanaal, bevindt zich een van de grootste waterzuiveringsinstallaties (RWZI) van Nederland. Het rioolwater uit het gebied Groningen-Delfzijl wordt hier gezuiverd. Het gereinigde water wordt geloosd op het Eemskanaal.

Momenteel zijn plannen in voorbereiding voor de bouw van een thermische slibdrooginstallatie door het Zwitserse bedrijf SwissCombi. Bij de RWZI is een bezoekerscentrum ingericht. Voor rondleidingen kunt u een afspraak maken met het bedrijf.

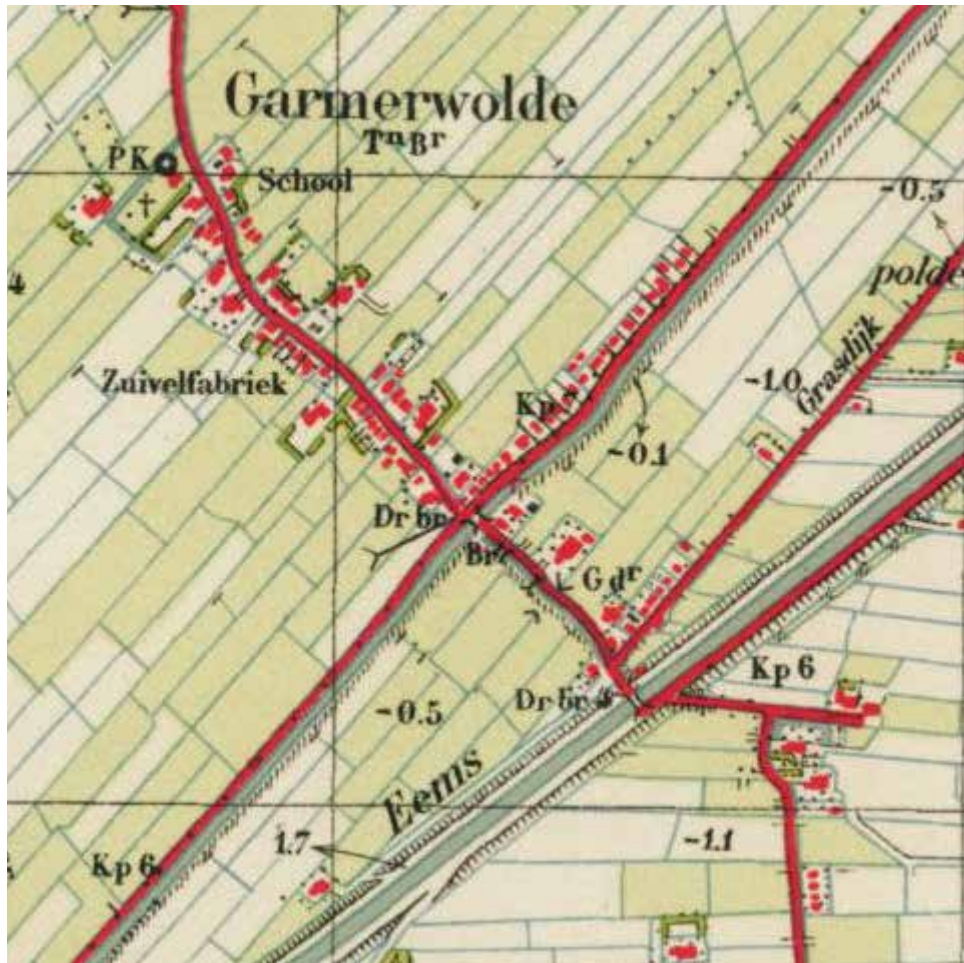
Garmerwolde

Gebouwde rijksmonumenten

- Dorpsweg 69; Kerk
- Rijksweg 23; Kalkovens
- Stadsweg 9; Molen

Karakteristieke objecten

- Dorpsweg 1; Boerderij
- Dorpsweg 8; Dokterswoning
- Dorpsweg 31; Boerderij
- Dorpsweg 32; Bankgebouw
- Dorpsweg 33; Woonhuis
- Dorpsweg 35-37; Woonhuis
- Dorpsweg 36; Boerderij
- Dorpsweg 41-43; Zuivelfabriek
- Dorpsweg 45; Woonhuis
- Dorpsweg 49; Woonhuis
- Dorpsweg 51; Gasthuis
- Dorpsweg 52; Woonhuis
- Dorpsweg 58; Meesterswoning
- Dorpsweg 60; Schoolgebouw
- Dorpsweg 67; Pastorie
- Geweideweg 3; Woonhuis
- Oude Rijksweg 6-6a; Café
- Oude Rijksweg 27; Woonhuis

De in roze aangegeven gebieden liggen vaak langs oude structuren. Veel bebouwing hierlangs heeft een ensemblewaarde en is beeldbepalend. Karakteristieke panden hierbinnen zijn met een 'k' aangegeven

Karakteristieke panden

GARMERWOLDE

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

<p>Dorpsweg 1 xx xx xx x</p> <p>Kop-hals-romp boerderij uit 1795. In 1918 uitgebreid en in circa 1940 is de schuur herbouwd na brand. Voorhuis met aflegering aan een zijde. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Zeer beeldbepalend gelegen op hoek Dorpsweg - Rijksweg.</p>		<p>Dorpsweg 8 xx xxx x x xx</p> <p>Dokterswoning uit circa 1880. Wit gepleisterd woonhuis met aangebouwd koetshuis en serre. Woning uitgevoerd met eclectische decoratieve elementen. Gelegen op ruim ef met tuin. Beeldbepalende teruggerooide ligging aan de Dorpsweg.</p>	
<p>Dorpsweg 31 xx xx xx x</p> <p>Kop-romp boerderij uit circa 1870. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Boerderij met bijschuur gelegen op erf achter het lint. Beeldbepalend gelegen op omgracht erf op locatie waar voor 1832 een boerderij aanwezig was.</p>		<p>Dorpsweg 32 xx x x x xx</p> <p>Voormalig bankgebouw uit circa 1938. Pand op samengestelde plattegrond uitgevoerd in Interbellum architectuur. Met klok in topgevel. Tot circa 1985 in gebruik geweest als bank. Zeer beeldbepalend gelegen in het lint aan de Dorpsweg.</p>	
<p>Dorpsweg 33 x xx x x x</p> <p>Dwarshuis uit circa 1900. Symmetrisch opgezet voorhuis onder schilddak met nokschorstenen. Voorzien van omlijsting rond entree. Beeldbepalend gelegen in het lint aan de Dorpsweg.</p>		<p>Dorpsweg 35-37 xx xx xx x x</p> <p>Pand uit circa 1890. Heeft o.a. dienst gedaan als bankgebouw en meubelmakerij en is onderdeel geweest van zuivelfabriek. Pand in latere fase wit geschilderd. Ensemble met Dorpsweg 41-43. Beeldbepalende ligging aan de Dorpsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.</p>	
<p>Dorpsweg 36 xx xx xx x x</p> <p>Kop-romp boerderij met tweekapsschuur uit circa 1895. Voorhuis met aflegering aan een zijde. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Gelegen op locatie waar voor 1832 een boerderij aanwezig was. Beeldbepalende ligging achter het lint.</p>		<p>Dorpsweg 41-43 xx xx xx x xx</p> <p>Voormalige zuivelfabriek met directeurswoning uit 1889. Voorhuis uitgevoerd als dwarshuis en zuivelfabriek aan achterzijde. Ensemble met Dorpsweg 35-37. Beeldbepalende ligging aan de Dorpsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.</p>	

Karakteristieke panden

GARMERWOLDE

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Dorpsweg 45 **x xx xx x xx**

Woonhuis uit circa 1900 van het Oldambtster type in streekeigen variant. Heeft o.a. dienst gedaan als timmerbedrijf. Met uitbreiding aan rechter zijde. Ensemble met naastgelegen boerderij van het zelfde type. Beeldbepalende ligging aan de Dorpsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Dorpsweg 49 **x xx xx x xx**

Woonhuis uit circa 1900 van het Oldambtster type in streekeigen variant. Heeft o.a. dienst gedaan als kuiperij. Ensemble met naastgelegen boerderij van het zelfde type. Beeldbepalende ligging aan de Dorpsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Dorpsweg 51 **xx x xx xx xxx**

Voormalig gasthuis uit circa 1780. Oudste woning in Garmerwolde. Pand op rechthoekige plattegrond uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Beeldbepalende ligging in het lint aan de Dorpsweg in rij met meer karakteristieke bebouwing.

Dorpsweg 52 **x x xx x x**

Woonhuis uit circa 1920. Woning op nagenoeg vierkante plattegrond onder mansarde kap. Grotendeels wit geschilderd en voorzien van siermetselwerk. Beeldbepalend ligging in het lint aan de Dorpsweg.

Dorpsweg 58 **xx x xx x xx**

Meesterswoning uit circa 1880 behorende bij naastgelegen lagere school. Gebouwd op oudere fundamenteën. Symmetrisch opgezet woonhuis onder schilddak met nokschoorstenen. Ensemble met naastgelegen schoolgebouw. Beeldbepalend gelegen aan de Dorpsweg.

Dorpsweg 60 **xxx xx xx x xx**

Openbare lagere school uit 1878. School op rechthoekige plattegrond met oorspronkelijk drie lokalen. Ensemble met naastgelegen meesterswoning. Met schoolplein aan voorzijde. Beeldbepalend gelegen aan de Hoofdweg tegenover de kerk.

Dorpsweg 67 **xx xx xx x x**

Pastorie behorende bij naastgelegen Hervormde kerk. Villavormig woonhuis uitgevoerd in rijke eclectische architectuur. Met aangebouwd koetshuis. Ensemble met Hervormde kerk (rijksmonument). Beeldbepalende ligging aan de Dorpsweg.

Geweideweg 3 **xx xx xx xx**

Molenaarswoning uit circa 1855 met molenromp. Boerderij van het Oldambtster type in streekeigen variant. Gelegen naast vml. pel- en korenmolen uit 1852 waarvan alleen houten onderbouw nog aanwezig is. Beeldbepalend ensemble aan het Damsterdiep.

Karakteristieke panden

GARMERWOLDE

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

cultuurhistorisch
 architectuurhist.
 stedenbouwk.
 /ensemble
 authenticiteit
 zeldzaamheid

Oude Rijksweg 6-6a **xxx** **x** **xx** **xx**

Café De Leeuw uit 1898. Gebouwd op locatie waar vanaf ca. 1750 een café/herberg aanwezig was. Thans in gebruik als dorpshuis. Beeldbepalende ligging aan het Damsterdiep. Uitbreiding aan achterzijde uit 1980 valt buiten de bescherming.

Oude Rijksweg 27 **x** **x** **x** **x** **xx**

Woonhuis uit circa 1840. Pand op rechthoekige plattegrond onder kap met wolfseinden. Uitgevoerd in ambachtelijk-traditionele trant. Oudste woning aan deze zijde van het Damsterdiep in Garmerwolde.

Literatuuropgave

G. K. Bolhuis, Ten Boer in oude ansichten, waarin afbeeldingen van Ten Boer, Lellens, Ten Post, Sint-Annen, Thesinge en Woltersum, Zaltbommel 1974

Thijs Caspers (red.), Grote historische topografische atlas Groningen, schaal 1:25.000, Tilburg 2006

P.W. Pastoor (red.), Boerderijen Gemeente Ten Boer en Overschild, 1595-2005, Bedum 2006

J. T. Possel, M. van der Werff, J. B. Wolters, Monumenten Inventarisatie Project Ten Boer, gemeentebeschrijving regio Hogeland, Groningen

E. Veldman (red.), Fotoboek Ten Boer; een historisch overzicht, Bedum

Historische Vereniging Ten Post en omstreken: <http://hvtppstraten.blogspot.nl/>

<http://www.tenboer.nl/wonen-en-werken/dorpskernen>

www.topotijdreis.nl

Verklarende woordenlijst

Stijlaanduidingen en-perioden
Ambachtelijk-traditionele trant
sobere, streekeigen bouwtrant die niet aan een bepaalde stijl of periode is gebonden.

Amsterdamse Schoolstijl
in Amsterdam ontwikkelde, expressionistische stijl; in het Noorden versoberd toegepast, nadruk op kloeke vormen, decoratief baksteenmetselwerk (ca.1910-1930).

Chaletstijl
op traditionele, Zwitserse architectuur geïnspireerde bouwstijl uit omstreeks 1880-1920 gekenmerkt door onder meer decoratieve windveren en sier-spanten.

Eclectischestijl
verzamelnaam voor bouwstijl(en) met gemengde toepassing van diverse historische stijlmotieven ('neostijlen), zoals neoclassicisme en neorenaissance.

Interbellumarchitectuur
verzamelnaam voor architectuur uit de periode tussen Wereldoorlog I en II, met kloeke volumes in sobere baksteenbouw en markante kapvormen, vaak met overstek (ca. 1915-1940).

Vernieuwingsstijl
verzamelnaam voor gemengde bouwtrant die de overgang vormt van de eclectische stijl naar de moderne, minder aan historische motieven gebonden architectuur.

Bouwtermen
Omlopend schilddak
dak gevormd door twee driehoekige schilden aan de smalle, en twee trapeziumvormige schilden aan de lange zijde.

Topgevel
gevel aan de korte zijde van een gebouw; de gevel-lijn volgt min of meer het driehoekige dak.

Wolfseind
afgeschuinde kant aan de korte zijde van een dak.

De ansicht toont vanaf links, dus als men vanuit Wittewierum via de brug, post of balk kwam: een winkeltje waar een zekere Jan Koster en zijn vrouw gedroogde kruiden verkochten(nu drugs!). Het was de voorloper van de moderne drogisterij, dus voor er aspirines e.d, in pil- en poeder vorm op de markt kwamen. Ik stond er als kind bij toen omstreeks 1936 honderden zakjes met vele soorten kruiden en kruidenrijen uit de winkel werden gehaald en in het diep gegooid. In latere tijd werd de winkel gebruikt als zaaltje voor bijeenkomsten, catechisaties e.d . De winkelruit is hier zichtbaar.

Vervolgens ziet u het torentje van de gereformeerde kerk, nu een klusbedrijf o.i.d. De luidklok werd in de oorlog door de bezetter verwijderd en is niet vervangen. Vlak ervoor ziet u twee schoorstenen van de

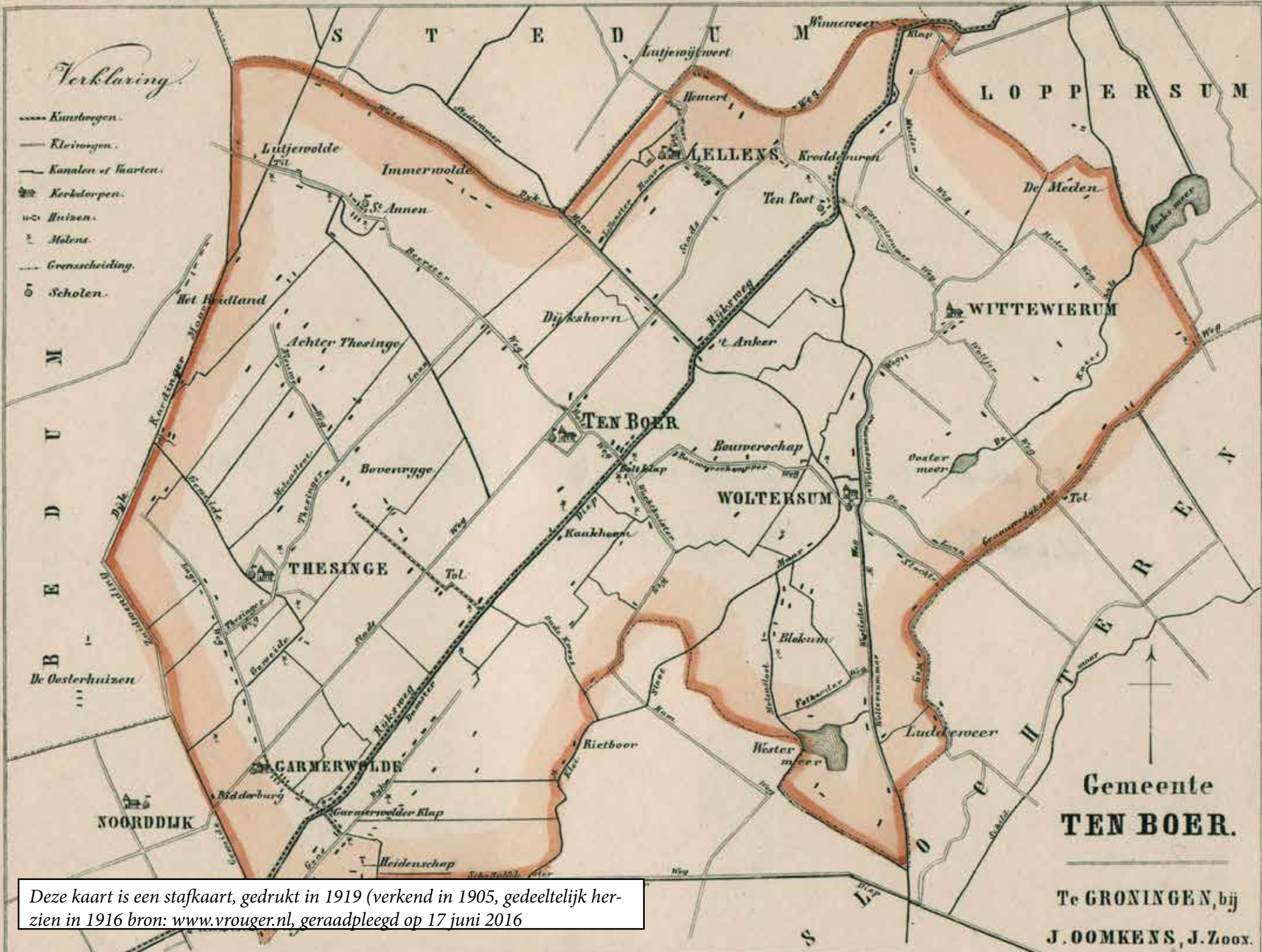
Uit: Kroniek van Jan Reinders Herinneringen van Drs J.H.Reinders, geboren 15 augustus 1930, aan zijn jeugd in Ten Post.

Ten Post

Kaart uit 1867 bron: www.topotijdreis.nl, geraadpleegd op 17 juni 2016

Deze kaart is een stafkaart, gedrukt in 1919 (verkend in 1905, gedeeltelijk herzien in 1916 bron: www.vrouger.nl, geraadpleegd op 17 juni 2016

Begrenzings bestemmingsplan
buitengebied en dorpskernen.
De sterren op de kaart zijn de
aangewezen beeldbepalende
panden in het buitengebied
welke zijn vastgelegd in het
bestemmingsplan buitengebied
Ten Boer (sept. 2017)

Deze brug in de Rijksweg over het Lutje Daip, dat vroeger in open verbinding stond met het Damsterdiep, bestaat niet meer.

Was gelegen naast Rijksweg 233 in Ten Post.

Hoewel deze ook Eestumertil genoemd wordt, blijkt uit onderstaand krantenknipsel dat de officiële naam Kroddebuurstertil was en zo wordt hij ook genoemd op de topografische kaart van 1864..

Waarom en wanneer men deze brug Eestumertil is gaan noemen is niet duidelijk. Mogelijk gebeurde dit pas na invoering van de straatnaam Eestumerweg in 1954.

